

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

katedra primární pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Využití dramatické výchovy v hodinách etické výchovy v počátcích školní docházky

Use of Drama in Education in lessons of ethical education in the beginning of school
attendance

Vedoucí práce: Mgr. Radmila Svobodová

Autor diplomové práce: Veronika Janků

Studijní program: učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Forma studia: kombinovaná

Diplomová práce dokončena: červenec, 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Využití dramatické výchovy v hodinách etické výchovy v počátcích školní docházky vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím, aby má diplomová práce byla trvale uložena v databázi Theses.

V Pardubicích 1. 7. 2016

.....

podpis

Chtěla bych velmi poděkovat paní Mgr. Radmile Svobodové za vedení, ochotu, trpělivost a konzultace při vypracování této diplomové práce.

ANOTACE

Diplomová práce je zaměřena na propojení dvou výchovných oborů: dramatické a etické výchovy u žáků třetí třídy základní školy. Teoretická část se zaměřuje na charakteristiku dětí mladšího školního věku a vymezení obou výchov. V praktické části je návrh a následná realizace deseti lekcí dramatické výchovy, jejichž obsahem jsou témata etické výchovy. Součástí je vyhodnocení realizovaných lekcí.

KLÍČOVÁ SLOVA

Dramatická výchova, etická výchova, morální rozvoj dětí mladšího školního věku, příprava lekcí, ověření v praxi.

ANOTACE

My master thesis is focused on combining two subjects of education: drama education and ethics teaching for third grade pupils at primary schools. The theoretical part describes children of middle childhood and defines both kinds of education. The practical part is a proposal followed by an implementation of ten drama education lessons with ethics topics. The thesis also includes an assessment of the implemented lessons.

KEYWORDS

Drama education, ethics, moral development of children of middle childhood, preparation of lessons, practical verification.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá využitím metod dramatické výchovy ve vyučování etické výchovy na prvním stupni základní školy. Cílem práce je ukázat, že propojením dramatické výchovy a etické výchovy se mohou efektivně rozvíjet mravní postoje žáků. Práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část se zabývá vymezením obou výchov a charakteristikou žáků mladšího školního věku. V praktické části je na základě pětiměsíčního pozorování žáků třetí třídy Základní školy Bratranců Veverkových Pardubice vytvořen návrh a následná realizace deseti lekcí dramatické výchovy, jejichž obsahem jsou témata etické výchovy. Lekce jsou zaměřené na rozvoj žáků v těchto oblastech: komunikace, sebehodnocení a ocenění druhých, respektování pravidel, tvořivosti, asertivního chování, citlivosti k okolnímu prostředí. Realizované lekce jsou reflektovány, s ohledem na plnění vytyčených cílů. Závěr shrnuje výsledky získané pozorováním skupiny. Z výsledků vyplývá, že metody dramatické výchovy mohou zprostředkovat žákům autentický prožitek, který výrazně ovlivní jejich hodnoty a mravní postoje. Výsledky diplomové práce také ukázaly, že mravní rozvoj žáků na prvním stupni základní školy závisí na osobnosti vyučujícího pedagoga.

ABSTRAKT

My master thesis deals with the use of drama education methods when teaching the third grade pupils. The aim is to show that combining the drama education and ethics teaching can effectively develop pupils' moral attitude. The thesis is divided into two parts. The theoretical part describes children of middle childhood and defines both kinds of education. The practical part is a proposal of ten drama education lessons with ethics topics created after observing third grade pupils of the primary school of Bratrancu Veverkovych in Pardubice for five months. The proposal is followed by an implementation of the lessons. The lessons focus on developing pupils in following areas: communication, self-evaluation, appreciation of others, respecting rules, creativity, assertive behaviour, and sensitivity towards one's environment. The implemented lessons are then reflected with regard to defined aims. The thesis' conclusion sums up the results obtained from observing the pupils. The results show us that the drama education methods can bring pupils an authentic experience which will significantly influence their values and moral attitude. The thesis results also show that the moral development of primary school pupils depends on the personality of their teacher. ation, appreciation of others, respecting rules, creativity, assertive behaviour, and sensitivity towards one's environment. The implemented lessons are then reflected with regard to defined aims.

Obsah

1	Úvod	8
2	Charakteristické zvláštnosti dětí mladšího školního věku.....	10
2.1	Sociální vývoj	11
2.2	Morální vývoj dětí	12
3	Dramatická a etická výchova	15
3.1	Společné prvky etické a dramatické výchovy na prvním stupni základních škol	16
4	Dramatická výchova.....	19
4.1	Dramatická výchova v rámci kurikula primární školy	19
4.2	Principy dramatické výchovy	21
4.3	Cíle dramatické výchovy.....	22
4.3.1	Plánování a stanovení cílů.....	23
4.4	Proces dramatické výchovy.....	25
4.5	Metody a techniky dramatické výchovy	26
4.6	Hodnocení	30
4.7	Učitel dramatické výchovy.....	31
5	Etická výchova.....	32
5.1	Vzdělávací program etické výchovy.....	32
5.2	Cíle etické výchovy	35
5.3	Výchovný styl a metody etické výchovy	36
5.4	Výchovný styl pedagoga etické výchovy.....	37
5.5	Průběh hodiny etické výchovy	38
6	Praktická část	39
6.1	Pozorování.....	39
6.2	Střednědobý plán	41

6.3	Scénáře a realizace lekcí etické výchovy	43
6.4	Lekce – Dopis.....	43
6.5	Lekce - Plavba	48
6.6	Lekce Nevidomá Lucka	54
6.7	Lekce – Cesta ostrovem	58
6.8	Lekce – Setkání s domorodou dívkou.....	65
6.9	Lekce – Dobro nebo zlo	71
6.10	Lekce Palmový olej.....	77
6.11	Lekce – Volba	81
6.12	Lekce – Sochy 1	87
6.13	Lekce – Sochy 2.....	90
7	Závěr.....	97
8	Seznam použitých informačních zdrojů	101
9	Přílohy	105

1 Úvod

Na úvod bych ráda uvedla, jaké důvody mě vedly k napsání této práce. Tyto důvody jsou pro mou profesi klíčové, a proto to patří i na úvod mé diplomové práce. Než jsem začala uvažovat o práci učitelky na základní škole, pracovala jsem jako lektorka projektu Nejsem z Marsu. Cílem projektu bylo snižování xenofobie a rasismu v Pardubickém kraji. Jezdila jsem po školách a s dětmi z prvních tříd hrála divadlo zaměřené na vzájemnou pomoc, respektování druhých. Cílem divadla bylo přivést žáky k sobě samým, povzbudit je k prožívání, naučit je, že emoce patří k člověku, že je v pořádku, že cítíme třeba i nenávisť, zlost, žárlivost, nepřátelství. Důležité je tyto emoce přijmout a naučit se dívat na konflikty jako na problémy, které se dají řešit. Děti na mne dobře reagovaly, tudíž jsem začala uvažovat o práci učitelky v základní škole. Po přijetí na Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy jsem si s nadšením a vděkem vybrala dramatickou výchovu. Setkala jsem se se skvělými pedagogy, kteří můj zcela amatérský přístup k divadlu zkultivovali, získala jsem vlastní zkušenosti i teoretické poznatky. Nyní jsem se vrátila znovu na začátek. Pokusila jsem se oživit mou profesi lektora etické výchovy, kterou jsem vykonávala před čtyřmi lety, snažila jsem se uchopit tuto pro mne podstatnou činnost pomocí dramatické výchovy. Původně jsem plánovala vytvořit scénáře pro děti prvních tříd. Ale v roce 2015 jsem získala místo jako učitelka na Základní škole Bratřanců Veverkových v Pardubicích. Vyučuji zde žáky třetí třídy. V této třídě jsem aplikovala metody dramatické výchovy v hodinách etické výchovy. Základní škola Bratřanců Veverkových je dynamicky se rozvíjející škola, která se snaží o budování kvalitního prostředí, kde se žákům bude dařit rozvíjet svůj potenciál. Přes partnerský přístup k žákům, snahou o kooperativní styl výuky dochází v některých třídách k závažným kázeňským přestupkům. Výsledkem jsou lži, hrubá mluva, minimální zájem o výuku, agresivita, demolice školního zařízení, neúcta k učiteli. Protože se nejedná o výjimečný případ, ale spíše o skupinový jev, nabízí se otázka, jak toto chování řešit? Nejdůležitějším faktorem je prevence, tedy předcházení takovýmto problémům.

Pokud dlouhodobě selhává rodina, jako záchytná síť má sloužit škola a školní pracovníci. Ti mají za úkol pomoci se socializací a saturováním potřeb žáků. Podle mého názoru není v silách a možnostech třídního učitele zajistit potřebnou péči při běžné výuce. Jedním

z východisek se nabízí zařazení dramatické výchovy do školního vzdělávacího programu školy. Dramatická výchova výrazně ovlivňuje klima třídy, skupinovou dynamiku, prožívání a chování žáků. Vhodně zvolenými tématy učitel může rozvíjet ty schopnosti a dovednosti, kterých se žákům nedostává, prostřednictvím hry v roli žáci získají autentické prožitky. Nabývají zkušenosti, které mohou výrazně působit na jejich mravní rozvoj a chování.

Tuto diplomovou práci považuji za příležitost jak studiem odborné literatury a návrhem vlastních lekcí rozvinout u žáků mladšího školního věku mravní jednání. Teoretická část se zaměřuje na charakteristiku vývoje dětí mladšího školního věku, s důrazem na sociální a morální rozvoj. V následujících kapitolách představím dramatickou a etickou výchovu, jejich společné prvky. V praktické části na základě pozorování a rozhovorů se školní psycholožkou, učiteli, rodiči navrhnu a zrealizuji deset lekcí etické výchovy a to tak, aby potenciál dramatické výchovy podpořil žáky v oblastech, které potřebují rozvíjet.

Hlavním cílem této diplomové práce je pomocí metod dramatické výchovy rozvíjet morálně-etický vývoj dětí mladšího školního věku.

2 Charakteristické zvláštnosti dětí mladšího školního věku

Období mladšího školního věku začíná vstupem dítěte do školy a končí okolo 11 let, kdy se začínají objevovat první známky pohlavního dospívání. Matějček (1986) a jiní autoři toto období rozdělují na dvě etapy: mladší v užším pojetí od 6 do 8 let a starší od 9 do 12 let. A to z důvodu významných rozdílů mezi dětmi na začátku školní docházky a dětmi ve vyšších třídách prvního stupně základní školy.

Psycholog Langmaeier (1990) toto období nazval věkem střízlivého realismu. Z počátku je školák zpravidla hodně závislý na autoritě tzv. naivní realismus, postupně se stává kritičtější tzv. kritický realismus.

Piaget nazývá způsob myšlení, typický pro mladší školní věk, *fází konkrétních myšlenkových operací*. Myšlení školáka je vázáno na skutečnost. Toto myšlení respektuje konkrétní realitu a základní zákony logiky. Významnou měrou k tomuto vývojovému pokroku v myšlení přispívá učení. (Říčan, 1990)

Mezi základní změny v uvažování dětí na počátku školní docházky patří *decentrace*. Dítě opouští subjektivní egocentristický pohled na svět a je schopno posuzovat skutečnost z více hledisek. Další změnou je *konzervace*, kdy dítě chápe trvalost podstaty určitého objektu, i když se změní jeho vzhled. Myšlení je vázáno na skutečnost, na konkrétní situaci, představivost je determinována zkušenostmi dítěte. Nemá potřebu měnit skutečnost, kterou vnímá jako danost. Nevytváří si vlastní kritický názor a nepochybuje o autoritě učitele a rodičů. Vnímá odlišné lidské role, různé motivy a důvody chování jednotlivých lidí.

Školní prostředí klade na dítě velké nároky. Musí se ovládat, vydržet dlouhé minuty sedět, překonávat překážky, nezdary, plnit úkoly, které si mnohdy nezvolilo, zvládnout hodnocení a kritiku. Škola působí na dítě v mnoha směrech a velmi záleží na okolnostech, aby se v ní cítilo bezpečně a bylo úspěšné. Rozhodujícími činiteli je učitel, dětský kolektiv a školní práce. (Říčan, 1990)

Sebepojetí žáka již není tak proměnlivé a závislé na okamžité situaci jako u předškoláka. Výkon je prostředkem potvrzení vlastní hodnoty a školní dítě touží být úspěšné.

2.1 Sociální vývoj

Dle Vágnerové (2005) je rozvoj sociálních schopností a dovedností závislý na sociální stimulaci, bez níž by se dítě v mnoha oblastech nevyvíjelo, resp. ne uspokojivým způsobem.

Bezpečný vztah s matkou či jinou pečující osobou je pro rozvoj mezilidských vztahů velmi důležitý. Kvalita vztahů v rodině ovlivňuje způsob chování a jednání v různých situacích. Rodina poskytuje dítěti informace o jeho hodnotě a významu a tím určuje jeho sebepřijetí. Ale i negativní zkušenosti mohou ovlivnit jiné zkušenosti, nové zážitky, které dítěti poskytnou rozdílné informace a podněty. Pro dítě, které neprožívá kvalitní vztahy v rodině, má velký vliv vnější okolí. Vyrovňovací funkci mají proto všechny vzdělávací instituce, jako jsou mateřské školy, základní školy, základní umělecké školy, kde dítě může prožívat bezpečnou respektující komunikaci, získávat přijetí a lásku. Děti, které se cítí bezpečně, mají pozitivní sociální očekávání a lépe rozumí ostatním. Je ale třeba vědět, že výzkumy ukazují, že ne všechny negativní projevy dítěte jsou způsobeny rodinou. Mohou mít vrozený základ, mohou vyplývat z jeho temperamentu. (Vágnerová, 2005)

Vstup do školy je důležitým vývojovým mezníkem. Škola může a má za úkol rozvíjet sociální schopnosti a dovednosti. Cíle sociálního rozvoje můžeme shrnout takto:

- *Získání dovedností efektivní komunikace*
- *Respektování sebe i druhých*
- *Schopnost spolupráce*
- *Empatie*
- *Schopnost navazovat a udržovat kvalitní vztahy*
- *Rozvíjení a uspokojování potřeb sebeúcty (vážit si sama sebe, přijímat se jako bytost)* (Kopřiva, 2006)

Na tyto cíle se bude zaměřovat praktická část této diplomové práce.

Škola na dítě působí v oblasti socializace, a to jiným způsobem než rodina. Nástupem do školy dítě přijímá zodpovědnost za vlastní jednání a jeho následky. Dítě si ve škole osvojuje jiné kompetence a zastává nové role. Roli školáka si nevybírá, dostává ji automaticky. Každé dítě zaujímá k této roli jiný postoj, což závisí na míře identifikace s touto rolí a dále na míře sociální prestiže. Pro žákův pocit jistoty a bezpečí je významná

pozitivní emocionální vazba na učitele. Zkušenost s životem v dětské skupině má hodnotný socializační přínos. (Vágnerová, 2005)

Období středního školního věku představuje relativně méně dynamickou vývojovou fázi. Mění se vztah k učiteli. Již nepotřebuje emocionální vazbu, ale vyžaduje spravedlnost, tedy stanovení stejných požadavků pro všechny. Vztahy s vrstevníky nabývají na významu. Jedním z mezníků socializace je *identifikace s vrstevnickou skupinou*. Skupina vrstevníků si vytváří vlastní normy. Hodnocení ve vrstevnické skupině začíná být stejné někdy i více významné jako hodnocení dospělých. Odlišnosti od norem jsou skupinou odmítány, děti očekávají stejné chování. V této době proto vzrůstá nebezpečí šikany. (Matějček, 1994)

2.2 Morální vývoj dětí

Morální vývoj dítěte největší měrou ovlivňuje rodina. Rodina skýtá pro školáka bezpečné útočiště, lidské vztahy jsou zde přednější než výkon a prestiž. Rodina je prostor pravdivosti, upřímnosti, otevřenosti a vzájemnosti. Vzájemnost je základem a podmínkou bezpečného rodinného prostředí. Aby dítě mohlo morálně vyzrát, potřebuje být zpevňováno, ovlivňováno od raného věku svými vychovateli. (Říčan, 1990)

Laurence Kohlberg (Heidbrink, 1997) se zabýval studiem mravních dilemat a definoval šest hlavních stádií vývoje morálky:

Prekonvenční úroveň morálky

1. orientace na trest

2. orientace na odměnu

Konvenční úroveň morálky

3. orientace na to být hodným dítětem

4. orientace na řád a zákon

Postkonvenční úroveň morálky

5. orientace na společenskou smlouvu

6. stadium univerzální etiky

Weiss (2011) ve své knize Etické otázky v psychologii uvádí, že geneze morální normy žáků neprobíhá uvědoměle. Dítě v tomto věku o morálce neuvažuje, přijímá hodnoty společnosti, ve které žije. Na počátku školní docházky dítě sice ví, co je správné a co ne, ale dává přednost osobnímu uspokojení před méně příjemnou variantou respektování mravní normy. Rodina a škola klade na dítě požadavky, jaké má být, jak se má chovat, co nemá dělat. Postupně si tyto požadavky interiorizuje a tím vytváří své vlastní morální postoje a zásady.

Pro tuto diplomovou práci je stěžejní vědět, co může ovlivnit úroveň morálky.

Úroveň morálky je čistě individuální záležitostí a každé dítě je na různé úrovni. Weiss rozlišuje tyto úrovně morálky:

1. Morálně-etický vývoj dítěte *formují postoje a hodnocení autorit*, které jsou dítěti nejbližší.
2. Dále vývoj ovlivňují *vlastní znalosti a zkušenosti*, které v průběhu života získává.
3. Aby dítě dokázalo nahlédnout na to, zda jeho chování je či není správné, potřebuje *schopnost sebereflexe*. Sebereflexe jinak řečeno svědomí není vrozená a je nesmírně důležité, aby se vytvořila.
4. Pro morální chování dítěte je významné jeho *sebepojetí a emoce*, především *empatie a prosociální city*. (Weiss, 2011)

„Možnosti výchovného působení ve smyslu posilování mravního citění a proaltruistického chování jsou podle našeho názoru procesy dlouhodobé, měly by být mnohočetné a měly by se opírat o znalosti vývojových specifík dítěte.“ (Weiss, 2011, s. 123)

Jedna z možností výchovného působení je právě dramatická výchova.

Psycholog J. Piaget (1997) vytvořil základ pro přístup k morálnímu vývoji člověka. Tento přístup periodizoval do jednotlivých stádií morálky.

Piagetova periodizace:

A. Heteronomní morálka

stádium egocentrické (období 2-6 let)

stádium začínající spolupráce (období 6-10 let)

Objevuje se silná potřeba hrát podle pravidel, dítě se snaží znát pravidla a rozumět jim. Na konci tohoto období dítě chápe pravidla jako něco, co bylo společně domluveno. V tomto období je zapotřebí klást základy dodržování pravidel, potřeby hrát fair play.

B. Autonomní morálka (období 7/8 -13 let)

Dítě jedná ve smyslu tzv. zlatého pravidla: „Chovej se k druhým tak, jak chceš, aby se druzí chovali k tobě.“

stádium kodifikace pravidel (období od 11 let)

Na závěr této kapitoly je potřeba zdůraznit, že pro naši tuto diplomovou práci jsou výše uvedené teorie východiskem, od kterých se odvíjí praktická část.

3 Dramatická a etická výchova

„Výchova je proces vzájemného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji. Účinnost výchovy je závislá na míře interiorizace výchovných vlivů vychovávaným jedincem. K té dochází, je-li jedinec otevřen pedagogickému působení, odpovídá-li jeho zkušenosti, vytvoří-li se v jeho vědomí potřeby zdokonalovat se, stát se subjektem vlastního utváření.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 1995, s. 257)

Dramatická a etická výchova mají velmi mnoho společných prvků. Mohou se velmi dobře vzájemně propojovat a navzájem si sloužit. Nejdříve definujeme jednotlivé výchovy a potom se pokusíme najít společné prvky.

Dramatická výchova

Dramatická výchova působí na všestranné rozvíjení osobnosti dítěte. Kořátková (1998) charakterizuje dramatickou výchovu jako obor estetické výchovy, který využívá některých prostředků a postupů divadelního umění a který zprostředkovává učení především prožitkem a vlastní zkušeností v jednání.

Etická výchova

„Cílem etické výchovy je pozitivní ovlivňování postojů a chování dítěte směrem k vytváření hodnotového systému a jeho zvnitřnění.“ (Nováková, 2009, s. 11) Prostřednictvím prožitku dítě formuluje své postoje a ujasňuje hodnoty. Hlavním cílem etické výchovy je vést žáky k prosociálnímu způsobu chování, tj. schopnost učinit něco dobrého pro druhého bez očekávání vnější odměny nebo protislužby.

3.1 Společné prvky etické a dramatické výchovy na prvním stupni základních škol

1) Témata

Tématy etické výchovy jsou:

- Mezilidské vztahy a komunikace
- Důstojnost lidské osoby
- Pozitivní hodnocení sebe
- Pozitivní hodnocení druhých
- Kreativita a iniciativa
- Řešení problémů a úkolů
- Přijetí vlastního a společného rozhodnutí
- Komunikace citů
- Interpersonální a sociální empatie
- Asertivita
- Zvládnutí agresivity a soutěživosti
- Sebeovládání
- Řešení konfliktů
- Reálné a zobrazené vzory
- Prosociální chování v osobních vztazích
- Pomoc, darování, dělení se, spolupráce, přátelství
- Prosociální chování ve veřejném životě
- Solidarita a sociální problémy

Učivo dramatické výchovy jde dál, rozšiřuje se o psychosomatické dovednosti (práce s dechem, správné tvoření hlasu, držení těla, verbální a neverbální komunikace) a herní dovednosti (vstup do role, jevištní postava). Sleduje rozvoj procesu dramatické tvorby, vnímá a reflektuje dramatické umění.

Témata, která sledují, jdou společným směrem. Pouze s jiným akcentem. Etická výchova se zaměřuje hlavně na osvojování sociálních dovedností, dramatická výchova představuje mnohem komplexnější zaměření. Tematicky se nerozcházejí, dramatická výchova může

čerpat témata etické výchovy. Obě výchovy mohou přirozeně prolínat do jiných předmětů, díky šířce a aktuálnosti témat.

2) Osobnost pedagoga

V etické výchově:

Pedagogové R. Roche Olivara a Ladislava Lencze (1992) vytvořili seznam dovedností, které by pedagog etické výchovy měl ovládnout:

- vytvořit výchovné společenství
- přiměřeně vybízet žáky k prosociálnímu chování
- vyjadřovat pozitivní očekávání od žáků (atribuce)
- klidně poukázat na důsledky chování žáků (induktivní disciplína)
- uvážlivě používat odměny a tresty
- vytvořit jasná a srozumitelná pravidla a důsledně vyžadovat jejich dodržování
- vytvořit radostnou atmosféru
- bezpodmínečně přijmout každého žáka
- do výchovného procesu ve škole zapojit rodiče (Etické fórum, 2005)

V dramatické výchově:

Dramatická výchova též očekává od učitele přijetí partnerského přístupu, kde učitel a žák jsou na jedné úrovni. Učitel organizuje, podněcuje, ale také do hry aktivně vstupuje jako spoluhráč a spolutvůrce. *„Kromě kompetencí, jež souvisí s moderním pojetím výuky a pedagogikou orientovanou na dítě musí být pedagog vybaven i kompetencemi specifickými: zvládnout plynulý přechod mezi jednotlivými situačními rovinami (lidská situace, pedagogická situace, herní situace), zejména mez rovinou pedagogickou a herní, s vědomím jejich hranic i prolínání, zvládat techniku řeči a pohybu jako výrazového prostředku, přijmout roli v intencích se základními hereckými předpoklady, plánovat hodinu, zároveň však být schopen pedagogické improvizace a flexibility v případě nečekaného vývoje v rovině herní, pedagogické i lidské, být schopen dramatické, dramatizační i režijní práce atd.“* (Spilková 2005, s. 249)

3) Principy

Etickou i dramatickou výchovu spojuje základní princip aktivity žáků a vlastních prožitků. Obě výchovy jsou založené na činnostním učení, na kooperaci. Obě staví na učení skrze vlastní zkušenost. Mezi zásadní principy dramatické a etické výchovy patří partnerství, empatie a tolerance, je přítomno přijetí osobnosti žáka s jeho klady i zápory. Aby u žáků došlo k poznání, je potřeba dívat se na problémy z mnoha směrů a úhlů, zkoumání a experimentace je další z principů, které mají etická a dramatická výchova společné.

Shrnutí:

Etická a dramatická výchova mají svá specifika, která v další kapitole budou podrobněji rozepsána. Mají ale společné prvky, tematicky se mohou společně doplňovat a podporovat.

4 Dramatická výchova

Lze říci, že dramatická výchova je učení prostřednictvím vlastních prožitků, osobním poznáváním sociálních vztahů. V dramatické výchově prozkoumáváme mezilidské vztahy, můžeme se setkat s mnoha situacemi, které jsou mimo naši zkušenost a možnosti, prostřednictvím hry v roli v bezpečí třídy. Dramatická výchova hledá estetické hodnoty, nespokojuje se pouze s racionálním poznáním, využívá proto prvky dramatu a svá témata zpracovává divadelní estetickou rovinou uchopení a sdělení.

Dle Švejdové (2011): „ ... se jedná o specifický vzdělávací proces, který využívá především prvky a prostředky dramatu a divadla, čímž se výrazně odlišuje od ostatních výchov. Je to tvořivý způsob získávání zkušeností, vědomostí, dovedností, formování postojů na základě vlastního prožitku a vlastní aktivní činnosti při jednání na principu hry.“

„Dramatická výchova je učením zkušeností, tj. jednáním, osobním, nezprostředkovaným poznáváním sociálních vztahů a dějů, přesahujících aktuální reálnou praxi zúčastněného jedince. Je založena na prozkoumávání, poznávání a chápání mezilidských vztahů, situací a vnitřního života lidí současnosti i minulosti, reálných i fantazií vytvořených. Toto prozkoumávání a poznávání se děje ve fiktivní situaci prostřednictvím hry v roli, dramatického jednání v situaci. Je to proces, který může, ale nemusí vyústit v produkt. Cíle dramatické výchovy jsou pedagogické, prostředky dramatické.“ (Machková, 2007, s. 223)

4.1 Dramatická výchova v rámci kurikula primární školy

Školy v České republice pracují s dokumentem Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV), který byl sepsán kolektivem autorů v roce 2007 a je průběžně aktualizován. Tento program je závazným kurikulárním dokumentem pro všechny základní školy.

Dramatická výchova se zařadila do doplňujících vzdělávacích oborů v RVP ZV, které nejsou povinnou součástí základního vzdělávání, jeho vzdělávací obsah pouze doplňují a rozšiřují. „Doplňující vzdělávací obory je možné využít pro všechny nebo jen pro některé žáky jako povinný nebo povinně volitelný vzdělávací obsah.“ (2007, s. 79)

Učivo pro 1. stupeň: (2007, str. 80)

ZÁKLADNÍ PŘEDPOKLADY DRAMATICKÉHO JEDNÁNÍ

psychosomatické dovednosti – práce s dechem, správné tvoření hlasu, držení těla, verbální a neverbální komunikace

herní dovednosti – vstup do role, jevištní postava

sociálně komunikační dovednosti – spolupráce, komunikace v běžných životních situacích, v herních situacích a v situacích skupinové inscenační tvorby, prezentace, reflexe a hodnocení

PROCES DRAMATICKÉ A INSCENAČNÍ TVORBY

náměty a témata v dramatických situacích – jejich nalézání a vyjadřování

typová postava – směřování k její hlubší charakteristice; činoherní i loutkářské prostředky

dramatická situace, příběh – řazení situací v časové následnosti

inscenační prostředky a postupy – jevištní tvar na základě improvizované situace a minipříběhu; přednes

komunikace s divákem – prezentace, sebereflexe

RECEPCE A REFLEXE DRAMATICKÉHO UMĚNÍ

základní stavební prvky dramatu – situace, postava, konflikt

současná dramatická umění a média – divadelní, filmová, televizní, rozhlasová a multimediální tvorba

základní divadelní druhy – činohra, zpěvohra, loutkové divadlo, pohybové a taneční divadlo

Ve školním prostředí se většinou dramatická výchova stává metodou. Prostřednictvím dramatické hry se sleduje jiný cíl, než je divadelní vystoupení. Učitelům jde zpravidla o vlastní prožitek navozené situace, cílem je spíše cesta než výsledek. V učivu RVP ZV nezaznívá široké uplatnění dramatické výchovy v osobnostním a sociálním rozvoji žáků. Akcent učiva je více zaměřen na rozvoj divadelních (estetických) kompetencí.

Dramatická výchova se může velmi dobře uplatnit jako součást jiných předmětů. Metody dramatické výchovy přináší další hodnoty pro výuku, jako je aktivita, osobní

angažovanost, spolupráce. Dramatická výchova obohacuje učivo jiných vzdělávacích oblastí svými vlastními obsahy. Potenciál dramatické výchovy tkví v holistickém pohledu na životní situace. Propojuje kognitivní oblast s oblastí sociálního učení, navíc má sílu integrovat obsahy jednotlivých předmětů tak, aby více odpovídaly „životu“. (Cisovská, 2012)

4.2 Principy dramatické výchovy

Dramatická výchova pracuje s **principem aktivity, zkušenosti a prožitku**. Umožňuje žákům se projevit, vyjádřit bez obav svůj názor, ovlivnit situaci, uplatnit své zkušenosti. Žáci prostřednictvím aktivit dramatické výchovy získávají prožitky, individuální zkušenosti, které jim umožní (za doprovodu učitele) se lépe orientovat v sobě samých i druhých. Uvědomí si, že každý prožívá stejné věci jinak, učí se tím toleranci a respektu. *„Dramatická výchova je založena na učení činnostním, zkušenostním, kooperativním, vychází z holistických přístupů jak ve smyslu subjektu vzdělávání (osobnost žáka vnímaná v nedělitelné psychosomatické jednotě), tak i ve smyslu obsahovém (látka, jež je v lekci dramatické výchovy uchopena, obvykle překračuje předmětové vymezení, velmi často se dramatická výchova uplatňuje i v projektovém vyučování.“* (Spilková, 2005, s. 245)

Dalším principem dramatické výchovy je **princip hry a hry v roli**. Francouzský filosof Roger Caillois (1998, s. 75) rozlišil čtyři základní typy her:

1. Soutěživá hra, zápas.
2. Hra založená na náhodě.
3. Hra, jejíž podstatou je potěšení z rotace, pohybu, z porušení rovnováhy.
4. Hra založená na dočasném přijetí fikce. Do tohoto typu her spadá také dramatická hra a divadelní aktivity. Zde se uplatňuje pravidlo „jako!“. Dítě formou mimetické hry zobrazuje chování a činnosti jiných lidí. Hra v roli dětem nabízí možnost být například velkým, nebojácným... Vstup do role umožňuje aktivně zkoumat mezilidské vztahy, charaktery a jednání. Důležitou zásadou hry je její dobrovolnost. Nikdo by neměl být do hry nucen.

„Princip role a fikce umožňuje ztotožnění a odstup, umožňuje hráčům být uvnitř i vně, dává možnost vystoupit, reflektovat, hodnotit, objektivizovat, opětovně zkoumat a hledat jiná řešení“. (Spilková, 2005, s. 247)

Princip zkoumání a experimentace je důležitou součástí hry v roli. Bez opakování, bez hledání jiných východisek a nových řešení nedosáhneme v dramatické výchově pravého poznání.

Princip tvořivosti klade požadavky na každého učitele dramatické výchovy. Měl by žákům umožňovat se projevit, měl by přijímat jejich návrhy a nápady, hledat více řešení, završit činnosti tak, aby měly smysl. Dramatická látka nabízí kreativní situace, které mají více řešení.

Princip partnerství je v dramatické výchově založený na demokratickém pedagogickém stylu, s jasnými, společně domluvenými pravidly. Žák je přijímaný takový, jaký je, se svými chybami i přednostmi.

Princip psychosomatické jednoty pracuje s celou osobností dítěte. Dramatická výchova pracuje od navození představ k vnějšímu projevu.

„Základem je pravda vnitřních pochodů, emocí a vnitřního zaujetí, soulad člověka, který se vyrovnává s vlastním tělem, jeho těžištěm či opěrným bodem, napětím, držením, „svalovou pamětí“.“ (Machková, 2007b, s. 223)

Princip improvizace je ústřední princip, kdy je dítěti nabízeno mnoho situací, které řeší bez přípravy, bez scénáře. Dítě má možnost uplatnit své vlastní zdroje, rozvíjet svou kreativitu a fantazii. (Machková, 2007b)

4.3 Cíle dramatické výchovy

Cíle dramatické výchovy jsou:

- rozvoj esteticko-výchovných schopností a dovedností (oblast divadla a dramatu)
- učení o životě (lidech, vztazích, situacích, problémech, událostech, postojích, motivech apod.)
- osobnostní rozvoj a rozvoj sociálních a etických kompetencí (Valenta, 2008)

Rozvoj etických kompetencí podrobněji rozvedeme z důvodu zaměření této diplomové práce. Dramatická výchova má za cíl rozvíjet v etické oblasti:

- senzitivitu a vnímavost vůči existenci etických problémů
- postoje k etickým hodnotám

- schopnosti analyzovat a řešit etické problémy
- hodnotové žebříčky a osobní životní filosofie
- mravní vlastnosti (odpovědnost, spravedlivost atd.)
- motivační a volní předpoklady k pozitivním etickým aktivitám i mimo rámec dramatu (Valenta, 2008, str. 64)

4.3.1 Plánování a stanovení cílů

Eva Machková (2007a) ve své knize *Jak se učí dramatická výchova* rozlišuje:

- *Plánování dlouhodobé* jako perspektiva práce pro fungování celku.
- *Plánování střednědobé*, které se týká buď uceleného bloku práce, nebo období několika měsíců.
- *Plánování krátkodobé* je zaměřeno na konkrétní hodinu. I u krátkodobých plánů je potřeba pečlivě zvážit cíle jednotlivých částí, aby si potom učitel dokázal říci, jaké přínosy hodina měla a zda se cíl hodiny naplnil. Cíle krátkodobé (konkrétnější, specifické) musí být v souladu s dlouhodobými (obecnějšími).

Postup při plánování střednědobém a dlouhodobém zahrnuje studium učebních plánů, rámcového programu. Velmi náročným a důležitým úkolem je poznání konkrétní skupiny, pro kterou se plánuje. Pedagog zjišťuje údaje o vývoji a zázemí žáků, při prvních hodinách sleduje projevy chování, schopnost koncentrace a zaujetí, míru inteligence a tvořivosti, sleduje vztahy ve skupině, jejich strukturu a dynamiku. Na co by se při plánování nemělo zapomínat, jsou potřeby žáků. Potřeby můžeme rozdělit na tělesné, intelektuální a sociální.

Plánování projektu, hodin

1. Vznikají až po vytvoření dlouhodobých cílů.
2. Obsahují hlavní směry nebo skupiny metod, které se užijí a budou kombinovat.
3. Konkrétní hodina obsahuje:
 - soupis aktivit plus cíle hodin
 - odhad trvání jednotlivých částí hodiny
 - příprava náhradních materiálů
 - úvaha, které části můžu vypustit
 - písemná formulace otázek, instrukcí, bočního vedení, témat pro reflexe

- záznamy o členech skupiny (problémy, pokrok)

Rámcové schéma různých typů hodin:

1. Hry a cvičení

- rozehrátí, uvolnění, soustředění
- hry na stanovenou dovednost, schopnost, technická cvičení
- etudy -dramatický prvek, hra v roli, téma hodiny
- závěr

2. Improvizace příběhu

- uvedení příběhu, vyvolání zájmu
- plánování, hraní, evaluace (jak hra fungovala, co se má udělat jinak), znovu hraní
- na konci přehrání celku
- uzavření hodiny

3. Dramatické strukturování

Vychází z klasického dramatu:

- expozice
- kolize
- krize
- peripetie
- katastrofa

Tato výstavba byla pro účely dramatu upravena a zkrácena vypuštěním peripetie. V strukturovaném dramatu je hlavní téma konflikt, zápletky, překonávání obtíží, jejich řešení. (Machková, 2007a, str. 27-45)

Příklady lekcí uvádí ve svém příspěvku Radek Marušák: (in Provazník, 2007, s. 77)

- *lekce směřující k divadlu* (náplní jsou průpravné lekce zaměřené na rozvoj hereckých dovedností, práci s rekvizitou apod.)
- *lekce zaměřené dramaturgicky* (práce s předlohou, hledání tématu, v závěru podobě potom lekce, jež jsou součástí inscenačního procesu směřující k vytvoření jevištního tvaru a jeho prezentaci)
- *lekce, jež jsou již samy o sobě jistým typem dramatického díla*, v němž se prolínají roviny reality a fikce

4.4 Proces dramatické výchovy

Učební lekce je pedagogicky funkční časoprostorový celek, k němuž se vztahuje určitý úkol a s ním související psycho-didaktické prostředky. Prostřednictvím úkolu nabývá pedagogické dílo svůj smysl, užitím se uskutečňuje. (Marušák, in Provazník, 2007)

Dramatický proces má několik složek, které v praxi nelze rozdělit. Proces dramatické výchovy má široký rámec, zahrnuje výchovu k diváctví, rozvoj recepce a reflexe dramatického umění a také proces směřující k inscenační tvorbě.

V naší této diplomové práci půjde hlavně o proces, který má za hlavní cíl osobnostní a sociální rozvoj. Dramatická hra tvoří jádro procesu, kdy za užití vhodně volených metod vstupují hráči do rolí. Míra osobní účasti je dána životními zkušenostmi. Nejjednodušší způsob vstupu do hry je simulace, kdy hráči jednají sami za sebe. Pokročilejší stupeň se nazývá alterace, kdy hráč přebírá ve hře jinou roli. Tento stupeň již zvládnou, byť náznakově i děti předškolního věku. Nejvyšší stupeň směřující k divadelnímu projevu je charakterizace, která vyžaduje zvládnutí nejen sociální role, ale i individuálních charakteristických rysů. Schopnost charakterizace vzniká až v době adolescence.

Marušák ve svém příspěvku upozorňuje, že důležitou hodnotou pedagogického procesu je soulad exprese a reflexe. Je potřeba najít rovnováhu mezi oběma složkami. Pouze vyváženost obou složek může vytvořit kvalitní formu vyjádření. Exprese je rovinou výrazovou, citovou, autentickou, individualizovanou a jedinečnou. Směřuje v linearitě vpřed, zatímco reflexe se v linearitě lekce vrací zpět. Komplexnost lekce nebo procesu může narušit výrazná převaha jedné z rovin. Pouze u propojenosti a celistvosti můžeme dojít k vnitřní dynamice lekce, ve které účastníci lekce zažívají hluboký pocit potřeby u činnosti setrvat, hovořit a spolupodílet své zážitky. (zpracováno podle pramenů Marušák in Provazník, 2007)

Marušák také uvádí kategorii lekce expresivně-reflektivní. Místo reflexe se v této kategorii může užít gest, postojů, barev, zvuků, pohybů apod. Tyto postupy se opírají o fakt nedostatečnosti verbalizovaných forem reflektování zkušenosti.

Prostor

Ideální prostor pro realizaci dramatické výchovy je prázdná třída s kobercem. Preferuje se spíše chudší prostor bez rušivých vlivů. Pokud škola chce vyučovat dramatickou výchovu jako samostatný předmět, potom je vhodné mít divadelní sál. Žáci se učí pracovat s prostředky divadelní komunikace jeviště-hlediště. Variabilita prostoru, technické vybavení (světlo, hudba) je pro vyučování dramatické výchovy velkým přínosem, ale ne nutností.

Metody řízení:

1. Verbální metody řízení

- Instrukce
- Dialog
- Diskuze
- Otázky
- Prezentace textů
- Vyprávění
- **Boční vedení** - je řízení, kdy aktivitu vede učitel stojící mimo vlastní hru a svým mluvním projevem řídí činnosti hráčů. Typické boční vedení zastupuje vnitřní hlas hráčů. Může se jednat o souvislé boční vedení, kdy učitel vypráví příběh nebo popisuje prostředí, ve kterém se hra odehrává. Boční vedení by mělo být vedeno klidným, příjemným hlasem, který hráčům pomáhá v jejich ponoření do hry a vytvoření konkrétních představ.

2. Učitel v roli

Tato metoda je založena na řízení lekce zevnitř. Učitel je spoluúčastníkem lekce, ovlivňuje průběh dramatické práce, napětí, tempo-rytmus, vtahuje hráče do děje, dává fikci na přesvědčivost. (Machková, 2007a, s. 27- 45)

4.5 Metody a techniky dramatické výchovy

„Studijní metoda je souhrnné označení pro způsob uspořádání žákovy činnosti při učení, studiu. (Průcha, Walterová, Mareš, 1995, s. 218)

Eva Machková ve své knize Metodika dramatické výchovy upozorňuje na důležitost znalostí metod, jejich funkcí i způsobu organizace.

Třídění metod není jednoduchý úkol, mnoho českých i zahraničních pedagogů a dramatiků vytvořilo různý systém třídění. Z velmi široké nabídky typů třídění metod uvádíme **Valentovu klasifikaci**, která za základní hledisko volí míru osobní angažovanosti hráče.

1) Metody prvního řádu

Metodu úplné hry nazývá J. Valenta základní metodou prvního řádu, která by neměla v dramatické výchově chybět. Patří sem *simulace, alterace a charakterizace*.

Simulace znamená hru sebe sama v rámci fiktivní situace. Jedná se o mezní typ hry v roli, kdy se dramatická výchova setkává se sociálněpsychologickým výcvikem, osobnostní a sociální výchovou, globální výchovou.

Alterace je hra v roli, kdy modelujeme jiného člověka, většinou vymezeného určitou sociální rolí. Alterace zobrazuje postoje, sociální role a jejich vztahy a chování. Důležité jsou také motivy postav.

Charakterizace hlouběji proniká do psychických charakteristik postav, metodou dílčích kroků dochází k pronikání do postavy, kdy může dojít k identifikaci s postavou. V charakteristice jde tedy o zobrazování individuálnosti a složitosti života postavy. (Valenta, 2008, s. 54-58)

2) Metody druhého řádu

Mezi další kategorii patří **metody pantomimicko-pohybové a metody verbálně-zvukové**. Valenta metody a techniky v této kategorii nazývá druhého řádu. Nechce tím snížit význam, ale naznačuje, že se jedná o metody, které modelují jen část běžné reality a také že jejich zařazení do hodin dramatické výchovy není nutností.

Podstatou skupiny **metod pantomimicko-pohybových** je pohyb a fakt, že nevyžaduje od hráčů zvuk a řeč. Dalším prvkem, který definuje tuto skupinu je nepohyb. V praxi se často využívá signál „štronzo“. Toto zastavení nese vždy určitý výraz, sdělení. Pantomima je obecně snazší, než aktivity verbální, proto se s ní zpravidla začíná u malých dětí nebo u nezkušených hráčů. Patří sem metoda živých obrazů, zrcadlení, pohybová cvičení.

Metody verbálně zvukové jsou založeny na slově či zvuku. Mimo jiné slouží k osvojení kvalitního naslouchání, dobré technice řeči, kultivaci vztahu myšlení a řeči. Patří sem brainstorming, čtení, alej, diskuze, horká židle, hlasová cvičení, recitace, rozhovor, ticho, titulkování, verbální a zvukový rituál, zpěv, hudební exprese atd.

3) Metody podpůrné a doplňující

Dalším celkem jsou metody a techniky doplňující a podporující metody základní. Jsou to **metody graficko-písemné** (beletrie, deníky, dokumenty, dopisy, formuláře, seznamy, letáky, názvy, mapy, myšlenkové mapy, obrazy, obrazné představy, odborné texty, plakáty, reflexe, scénáře, sociogramy, zprávy, životopisy) a **metody materiállově-věcné**, které velmi často fungují při budování kontextu, atmosféry a prostředí. Pro ilustraci je to například práce s prostorem, práce s kostýmem, práce s maskou, práce s loutkou, práce s rekvizitou, práce s jakýmkoliv objekty a stavbami, práce s papírem, práce se zástupnými předměty, práce se světlem a stínem. (Valenta, 2008, s. 126-217)

Pro dramatickou výchovu je klíčový pojem *improvizace*. Improvizace je nepřipravená hra, ve které hráči musí reagovat tady a teď.

Odlišné pojetí třídění metod a technik dramatické výchovy přináší Krista Bláhová. (In Kořátková, 1998, s. 95)

Metodou se v této koncepci rozumí způsob jak dosáhnout žádoucího cíle. Prostředkem k dosažení cíle je technika, která udává konkrétní postup.

Podstatu dramatické výchovy tvoří fikce, principy stavby dramatu, znakovost, princip pravdivosti, hra v roli, časové a prostorové omezení.

- a. První velkou skupinou jsou **metody a techniky stavby, strukturování, řízení a hodnocení školního dramatu**

1. Metody a techniky expozice

Metoda expozice má za cíl podat základní informace, vzbudit zájem, naladit hráče, otevřít problém.

Technikami expozice je vyprávění, četba z deníku, ilustrace, reálný předmět vztahující se k příběhu, učitel v roli.

2. Metody a techniky vytváření kontextu

Tato metoda zpřesňuje, doplňuje, podává nové informace. Cílem je větší ponoření aktérů do problému, lepší orientace v daném tématu, přiblížení situací, postav, dotváření prostředí. Technikami jsou např. brainstorming, domýšlení děje, rozhovor s hlavní postavou, horká židle, rozhovor s imaginární postavou, role odborníků, časový okamžik ze života hlavní postavy, vytvoření prostředí, ve kterém se děj odehrává.

3. Metoda hry v roli a simulace

Tato metoda je popsána výše (Valentova kategorizace).

4. Metoda a techniky řešení krizového okamžiku

Krizový okamžik většinou nelze zahrát (např. napadení medvědem), musíme najít jiné prostředky znázornění. Vhodnými technikami jsou: převyprávění či přečtení okamžiku příběhu, použití zvukového záznamu, použití zástupné rekvizity, simulace, živý obraz.

5. Metoda a techniky řešení dramatického konfliktu

Dramatický konflikt učí hledat řešení, formulovat názory a postoje. Technikami jsou: vnitřní hlasy (alej, ulička), názorové spektrum, zpomalený film, rozehrání ve dvojicích či ve skupinách.

6. Metody a techniky vedení a řízení dramatu

Mezi tyto metody patří tzv. boční, neboli souběžné narativní vedení a vedení zevnitř, vstupem učitele do role.

7. Metody a techniky reflexe a hodnocení

Reflexe a hodnocení se vzájemně prolínají a jsou zařazovány i v průběhu dramatické hry. Používanými technikami je volná reflexe, řízená reflexe.

- b. Druhou skupinou jsou **metody a techniky podpůrné** (průpravné hry a cvičení, improvizace bez dramatického děje).

Tyto metody rozvíjejí psychické procesy a dovednosti vedoucí k tvořivosti. Technikami této metody jsou právě hry a cvičení. Her a cvičení je nepřeberné množství, které není

v možnostech této práce obsáhnout. K. Bláhová (In Kořátková, 1998, str. 95) nabízí ilustrativní přehled her a cvičení podle jejich vztahu k psychickým a dovednostem:

- Seznámení a uvolnění
- Soustředění
- Rytmus
- Smyslové vnímání
- Prostorové cítění
- Představivost a fantazie
- Partnerské vztahy a skupinová citlivost

4.6 Hodnocení

Hodnocení v dramatické výchově vyplývá z dlouhodobého systematického pozorování. U každého žáka je potřeba postupovat individuálně, dle individuální vztahové normy. Pedagog hodnocením může žáky motivovat k dalšímu úsilí, ale také vytvářet frustraci a negativní vztah k práci. Proto je velmi důležité, aby hodnocení mělo informativní hodnotu a dávalo zpětnou vazbu. Rámcové třídění kritérií do skupin uvádí Eva Machková (2007a):

- Soustředění, pozornost, zájem, aktivita
- Komunikace, schopnost a ochota naslouchat druhým, porozumět sdělení, přiměřeně reagovat, technika řeči, slovní zásoba, plynulost slovního projevu, mimoslovní prostředky
- Pohyb, výraz pohybem, uvolněnost, držení těla, chůze, pantomima, tanec
- Rytmus a temporytmus, gradace a vyvrcholení
- Kooperace, kontakt ve skupině, podíl na její činnosti, vztahy k druhým
- Tvořivost: schopnost rozeznat nevyřešené otázky, obrazotvornost, originalita, plynulost, flexibilita, restrukturalizace, vypracování
- Myšlení: rozeznávání vztahů mezi věcmi a myšlenkami, plánování a organizovanost, kritické myšlení, samostatnost, porozumění tématům a látkám, potřeba zkoumat a poznávat

- Postoje k práci a ke skupině, samostatnost myšlení a jednání, vytrvalost, nezávislost

Důležitou součástí hodnocení je sebehodnocení žáků, ke kterému se posléze vyjádří učitel. Žáci si tak mohou uvědomit své silné a slabé stránky, mohou společně s učitelem naplánovat výukové cíle.

Sebehodnocení je také podstatnou činností učitele. Od učitele to vyžaduje celoživotní vzdělávání, hledání a shromažďování námětů a témat, konzultace s odborníky, písemné reflexe své práce, konfrontování s teorií atd. (Machková, 2007a, s. 168-190)

4.7 Učitel dramatické výchovy

Dramatická výchova klade na učitele značné nároky. Očekává erudovaný přístup a stálé vzdělávání se. Učitel dramatické výchovy by měl sledovat nové směry, aktuální problémy. Jako přirozená autorita, svým přístupem a výběrem témat, může významnou měrou ovlivnit jejich jednání a postoje. Mezi důležité chování a jednání učitele v lekci uvádí Machková (2007a):

- pozice učitele v prostoru a jeho postoj
- výraz učitele
- chování k chlapcům a děvčatům
- přístup k různým věkovým skupinám
- pozitivní přístup
- neformální chování učitele
- naslouchání
- reagování na děti
- jazyk učitele, měl by dávat najevo vážnost ve vztahu k hráčům, tématům a aktivitám
- technika řeči
- oblečení učitele
- odhad času

5 Etická výchova

„Etika je systém mravních norem, tvořících základ společnosti, vymezujících postavení člověka ve společnosti a poskytujících kritéria morálního chování.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 1995, s. 97)

Pro pochopení etiky je důležité vymezit také pojem morálka. Morálka neboli mravnost ovlivňuje chování lidí ve společnosti prostřednictvím mravních norem. Zatímco etika jako teoretický obor studuje morálku, vyvozuje etické přístupy a aplikuje je v situacích etické volby.

Etická výchova by neměla být vedena pouze formou předávání informací, tedy přednáškami, kazuistikami, diskuzemi. Takový způsob etické výchovy není efektivní, zapojuje hlavně myšlení. Aby etická výchova byla účinná a měla skutečný efekt, musí jít cestou prožitku, který zanechá v každém jedinci vlastní individuální zkušenost. Prožitek a zkušenost jsou základními prostředky dramatické výchovy, proto se jeví kombinace etické a dramatické výchovy jako velmi efektivní.

5.1 Vzdělávací program etické výchovy

Od 1. září 2010 patří etická výchova mezi doplňující vzdělávací obor RVP ZV. Ministerstvo školství tak reagovalo na skutečnost, že ve školské soustavě chyběl předmět, který by systematicky rozvíjel mravní stránku osobnosti žáků.

Obsah doplňujícího vzdělávacího oboru Etická výchova tvoří následující témata:

ZÁKLADNÍ KOMUNIKAČNÍ DOVEDNOSTI

- komunikace při vytváření výchovného kolektivu – představení se, vytvoření základních komunikačních pravidel kolektivu, zdvořilost, otevřená komunikace
- základní prvky verbální komunikace v mezilidských vztazích – pozdrav, otázka, prosba, poděkování, omluva
- základy neverbální komunikace – seznámení se s možnostmi neverbální komunikace, postoje těla, mimika, zrakový kontakt, gesta, podání ruky
- komunikace citů – identifikace, vyjádření a usměrňování základních citů, pocity spokojenosti, radosti, sympatie, smutku, obav a hněvu

POZITIVNÍ HODNOCENÍ SEBE A DRUHÝCH

- sebepojetí – sebepoznání, sebehodnocení, sebepřijetí, sebe prezentace, sebeovládání, podpora sebeoceňování
- pozitivní hodnocení druhých – v běžných podmínkách projevování pozornosti a laskavosti, vyjádření uznání, účinnost pochvaly, připisování pozitivních vlastností druhým, správná reakce na pochvalu
- akceptace druhého – zážitek přijetí pro každého žáka, nácvik přátelského přijetí, umění odpustit, pomocí empatie předpokládat reakci druhých

TVOŘIVOST A ZÁKLADY SPOLUPRÁCE

- tvořivost v mezilidských vztazích – vytváření prožitků radosti pro druhé, společné plnění úkolů, zbavování se strachu z neznámého řešení úkolu a z tvořivého experimentování
- schopnost spolupráce – radost ze společné činnosti a výsledku, vyjádření zájmu, základní pravidla spolupráce
- elementární prosociálnost – darování, ochota dělit se, povzbuzení, služba, vyjádření soucitu, přátelství

ZÁKLADY ASERTIVNÍHO CHOVÁNÍ

- iniciativa – ve vztahu k jiným, hledání možnosti, jak vycházet s jinými lidmi v rodině, ve třídě, mezi vrstevníky, iniciativa nepřijatá jinými, zpracování neúspěchu
- asertivní chování – rozlišování mezi nabídkami druhých, schopnost odmítnutí nabídky k podvodu, krádeži, pomlouvání, zneužívání návykových látek a sexuálnímu zneužívání

Na deset základních témat navazuje **šest aplikačních témat**, mezi která patří:

Sexuální zdraví - zodpovědný vztah k sexualitě

Rodinný život- práva a povinnosti rodiny, role v rodině, hodnota rodiny

Duchovní rozměr člověka- humanita a tolerance k lidem

Ekonomické hodnoty- hodnota peněz, vztah mezi etikou a ekonomikou

Ochrana přírody a životního prostředí- rozvoj citlivosti a úcty k přírodě, zodpovědnost za životní prostředí

Zneužívání návykových látek- příčiny a důsledky závislostí, informovanost

Tento vzdělávací obor vytváří mezipředmětové vztahy se vzdělávacími oblastmi jako je:

1. Jazyk a jazyková komunikace

- ve vzdělávacím oboru Český jazyk a literatura, kde navazuje na učivo naslouchání, mluvený projev, písemný projev a tvořivé činnosti s literárním textem
- ve vzdělávacím oboru Cizí jazyk na učivo pravidla komunikace v běžných každodenních situacích

2. Člověk a jeho svět rozšiřuje učivo o domově, škole, rodině, soužití lidí, chování lidí, základních globálních problémech, ohleduplné chování k přírodě, ochranu přírody, partnerství, rodičovství a základy sexuální výchovy.

3. Člověk a společnost

- ve vzdělávacím oboru Výchova k občanství navazuje na učivo naše škola, obec, region, kraj, lidská setkání, vztahy mezi lidmi, zásady lidského soužití, podobnost a odlišnost lidí, osobní rozvoj, vnitřní svět člověka a lidská práva.

3. Člověk a příroda

- ve vzdělávacím oboru Přírodopis navazuje na učivo životní styl a ochrana přírody a životního prostředí

4. Člověk a kultura

- ve vzdělávacím oboru Výtvarná výchova navazuje na učivo prostředky pro vyjádření emocí, pocitů, nálad, fantazie, představ a osobních zkušeností a ověřování komunikačních účinků

5. Člověk a zdraví

- ve vzdělávacím oboru Výchova ke zdraví navazuje na učivo vztahy mezi lidmi a formy soužití, změny v životě člověka a jejich reflexe, zdravý způsob života a péče o zdraví, rizika ohrožující zdraví a jejich prevence a osobnostní a sociální rozvoj

6. Dramatická výchova

- navazuje na učivo základní předpoklady dramatického jednání a proces dramatické a inscenační tvorby

7. Z průřezových témat navazuje především na *vzdělávací obsah osobnostní a sociální výchovy, multikulturní výchovy, environmentální výchovy a mediální výchovy*.

5.2 Cíle etické výchovy

Cíle etické výchovy jsou:

- uspokojivé vztahy,
- vytvoření si pravdivé představy o sobě samém,
- tvořivé řešení každodenních problémů,
- formulace názorů a postojů na základě vlastního úsudku s využitím poznatků z diskuze s druhými,
- kritické vnímání vlivu vzorů při vytváření vlastního světonázoru,
- pochopení základních environmentálních a ekologických problémů a souvislostí moderního světa.

Etická výchova je zacílena na:

- rozvoj sociálních dovedností, které jsou zaměřeny nejen na vlastní prospěch (tzv. prosociálnost),
- samostatné pozorování s následným kritickým posouzením a vyvozením závěrů pro praktický život,
- samostatnost při hledání vhodných způsobů řešení problémů,
- správné způsoby komunikace,
- respekt k hodnotám, názorům a přesvědčení jiných lidí,

- schopnost vcítit se do situací ostatních lidí, pozitivní představu o sobě samém a schopnost účinné spolupráce. (RVP, 2007, s. 97-98)

5.3 Výchovní styl a metody etické výchovy

Výchovní styl se odvíjí od osobnosti učitele. Jak už bylo řečeno, etická a dramatická výchova definuje potřebnost vytvoření vztahu založeném na úctě, respektu, partnerství. Etickou výchovu nelze učit, vyučovat autoritativními výchovními metodami, účinnost etické výchovy je založena na partnerském, demokratickém přístupu k žákům.

Kopřiva a kolektiv ve své knize Respektovat a být respektován (2006) uvádějí **zásady dobré komunikace**:

1. Pokud se vyskytnou silné emoce, je třeba situaci zklidnit formou empatické reakce a až pak situaci řešit.
2. Vyhnout se hodnocení a obviňování osoby.
3. Mluvit k tématu, vyhnout se vyčítání, vyhrožování, nálepkování.
4. Neřešit situace za děti, dát jim prostor k hledání řešení.
5. Místo zákazů podávat informace, co je správné a co se očekává.
6. Dávat přednost oznamovací větě před rozkazovací.

Partnerský vztah je podmínkou vytváření zodpovědnosti, tedy řídit se pravidly a morálními hodnotami, i když mě nikdo nekontroluje. Respektující přístup bere ohled na důstojnost a potřeby druhého. (Kopřiva, 2006)

Etická výchova nemá své specifické metody. Výchovními metodami jsou především metody zážitkové pedagogiky, metody dramatické výchovy a aktivizační metody. Používané metody by měly umět zaujmout žáky a podporovat cíle výchovního programu.

V naší této diplomové práci se zaměřujeme na využití dramatických metod v etické výchově, proto v praktické části využijeme teoretická východiska metod a technik dramatické výchovy.

5.4 Výchovní styl pedagoga etické výchovy

- ***Třída jako výchovné společenství***

Ve třídě je nutno vybudovat pravidla vzájemné komunikace, které zaručí bezpečí a pocit pevného místa uvnitř třídního kolektivu. Učitel musí dávat jasné a čitelné signály, co od žáků očekává, posilovat žádoucí chování oceněním.

- ***Přijetí každého žáka takového, jaký je***

Pozitivní vztahy, přátelská atmosféra má blahodárny vliv na každého žáka. Nemusí se vyrovnávat strachu z nepřijetí, důvěra pedagoga mnohem lépe motivuje k další práci a úsilí. Robert Roche Olivar ve své knize Etická výchova (1992) upozorňuje na situace, kdy se učitel setká s žákem, u kterého má problémy s jeho přijetím. V té chvíli je potřeba, aby učitel dokázal situaci jednoznačně analyzovat a objevit způsob, jak svůj postoj k žáku změnit.

- ***Pozitivní očekávání***

Učitel by měl být na straně žáků, věřit v ně a v jejich dobré úmysly. Tím je motivuje k lepším postojům. Vzniká tak oboustranná důvěra, která má silný vliv na klima třídy. „*Atribuce pozitivních vlastností je mistrovským nástrojem a základem působení na druhé.*“ (Olivar, 1992, s. 195)

- ***Jasná a splnitelná pravidla hry***

V praxi se osvědčilo společné stanovení pravidel třídy. Pravidla je dobré ve třídě vyvěsit, vracet se k nim, případně je aktualizovat. (Nováková, 2009, s. 20)

Přijetí a dodržování pravidel je součástí procesu socializace. Mezi klíčové charakteristiky hry patří, že má vždy nějaké pravidlo. (Cisovská, 2012, s. 73)

- ***Induktivní disciplína***

Poukázáním na důsledky činů, klidným popisem se nevytváří odpor, ale dochází k rychlejší a efektivnější nápravě. Žáci se učí své problémy řešit a nezažívají negativní emoce, které vznikají při trestech, křiku, zákazech.

- ***Vybízejme k prosociálnímu chování***

Nejúčinnějším nástrojem je, když jde vychovatel příkladem. Žáci potom přirozeně napodobují jeho chování a postoje.

- ***Odměny a tresty používat opatrně.***

R. R. Olivar (1992) navrhuje pedagogům analyzovat jejich způsoby stimulace v různých výchovných situacích. Hledat takové způsoby, které by u žáků podporovaly prosociálnost. Také pokládá za užitečné sledovat spontánní prosociální akce, zaznamenávat je a dbát na jejich podporu, když se znovu vyskytnou. (Oliver, 1992, s. 198)

5.5 Průběh hodiny etické výchovy

Realizace hodin etické výchovy je rozdělena do čtyř fází:

První fází je *senzibilizace*, která má podobný význam jako expozice v dramatické výchově. Cílem je zcitlivění na dané téma, přiblížit téma formou textu, obrázku, hudby.

Druhou fází je *hodnotová reflexe* pevně spojená se senzibilizací a prakticky bez senzibilizace ztrácí svůj smysl. Cílem hodnotové reflexe je pochopení teoretických základů tématu. Formou práce je diskuze, hodnocení, chvíle ticha atd.

Třetí fází je *nácvik*. Nácvikem se rozumí aktivita žáků vedoucí k prožitku a upevnění postojů správného jednání zaměřeného ke zvnitřnění a ujasnění hodnot. Vhodnými nástroji jsou: hra, hraní rolí, scénky, slohové práce, interview. Důležitou částí této fáze je zpětná vazba, reflexe.

Čtvrtá fáze se nazývá *transfer do života*. Tato fáze je zaměřena na aplikaci osvojené látky do běžného života žáků. Metodami práce jsou rozhovory v rodině na dané téma, záznamy pozorování chování lidí, vedení deníku, výstřižky z novin a časopisů atd. (Etické forum ČR, 2005, s 11)

6 Praktická část

Na počátku praktické části jsem stanovila pracovní hypotézu. K hypotéze budou směřovat scénáře lekcí, na závěr zhodnotím, zda se moje hypotéza potvrdila či nikoliv.

Hypotéza: *Metody dramatické výchovy mohou napomáhat rozvoji morálních hodnot u žáků na 1. stupni základní školy.*

6.1 Pozorování

Své pozorování jsem jako třídní učitelka prováděla denně během vyučování, třídnických hodin s paní psycholožkou, o přestávkách, v družině, na obědě v období od září do února.

Během těchto pěti měsíců jsem měla mnoho konzultací s rodiči mých žáků, paní psycholožkou, s paní družinářkou a učitelkami cizího jazyka, které vyučují v naší třídě anglický jazyk.

25. ledna byla provedena sociometrie třídy školní psycholožkou. Účastnilo se jí 23 žáků.

- **Charakteristika skupiny**

Třidu tvoří 10 chlapců a 16 dívek. V této třídě je většina dětí z podnětného rodinného prostředí, rodiče usilují o kvalitní rozvoj. Tři dívky jsou z rozvedených rodin, dvě z nich AW a EK mají problémy s přijetím v kolektivu, respektováním druhých, třetí z dívek má úzkostné stavy. Jedná se o třídu převážně městských žáků, tři děti dojíždějí z přilehlých vesnic. Dva žáci vyrůstají v málo podnětném sociálně slabém prostředí. Pět žáků je romského původu, tvoří zvláštní malou skupinu uvnitř třídy. Jedna žákyně má problematického bratra, měli násilí v rodině, nyní chodí na terapii k psychologovi.

Ve třídě je dívka s lehkou mentální retardací a jedna s velmi nadprůměrným intelektem. Jsou tam dva žáci s ADHD a specifickými poruchami učení.

- **Charakteristika z hlediska vztahů - sociometrie**

Na základě sociometrie jsem lépe porozuměla vztahům ve třídě, pomohl mi zmapovat žáky, kteří mají problém se začleněním do kolektivu a díky tomu jsem mohla lépe plánovat cíle a témata hodin. Ve třídě je jedna dívka v pozici alfa. Jedná se o dívku

s velmi vyrovnaným kultivovaným projevem, nekonfliktní, s výbornými známkami, bez touhy se předvádět, či mít ve třídě slovo. Skupinu beta tvoří pět žáků, tři chlapci a dvě dívky. Dívky jsou třídními premiantkami, s tendencí usilovat o moc, jsou iniciativní, komunikativní. Chlapci v této skupině jsou nekonfliktní typy, nestojí o pozornost publika, do školy se těší hlavně na kamarády. V další, největší skupině je bez čtyř žáků celá třída. Čtyři žáci jsou na okraji třídy. Mezi nimi je dívka, která má za sebou útoky ze strany jejího dospělého bratra, chlapec, který má nevyrovnané, nevyzpytatelné chování. Zbývající dvě dívky EK a AW jsou z rozpadlých rodin. Žákyně EK žije s otcem, velmi dobře vychází s dospělými, ale komunikaci s vrstevníky neovládá. Dle slov bývalé třídní učitelky spolužáky v první a druhé třídě tyranizovala štipáním, strkáním, mlácením. Fyzické ubližování se nyní neděje, spíše to přešlo do slovní agrese. Druhá z dívek AW žije s matkou, kterou tyranizuje. Matka výchovu dle svých slov nezvládá, neví, jak má přimět dceru k poslušnosti. Dochází k psychologii, rady si vyslechne, ale nepřevede do praxe. Zmiňovaná dívka ve vztazích neobstává, spolužáci ji odmítají, otevřeně vyjadřují nepřijetí. Reagují na její hrubé, až násilnické chování směrem k nim, porušování intimity a hranic.

- **Potřeby žáků**

Co nemůžeme opomenout je zmínit se o potřebách žáků. Nejdůležitější a nejzákladnější je potřeba **bezpečí a pozitivního přijímání**. Tuto potřebu zajistí jasná pravidla a pozitivní vztah s učitelem, který ovládá techniky respektující komunikace.

Další velkou potřebou je potřeba **aktivity a iniciativy**. Je důležité umožnit žákům jak fyzický pohyb během vyučování, tak i psychický. Ten zajistíme podněty, výzvami k myšlenkové i fyzické aktivitě.

Pomocí metod a forem dramatické výchovy se pokusíme vytvořit prostředí, kde žáci mohou zažít pocit vzájemnosti, přátelství a ocenění a naplnit tak **potřebu lásky a uznání**. Tím, že žáci během etické výchovy dostanou příležitost k sebevyjádření, mohou rozvíjet své schopnosti v celé komplexnosti.

Charakteristika skupiny z hlediska témat etické výchovy:

1. V oblasti komunikace je v této třídě největším problémem naslouchání. Většina žáků se touží projevit, rádi přednášejí, čtou, jsou iniciativní. Jako velmi vážný problém se jeví soustředěné zaujaté naslouchání, což ztěžuje zejména projektové vyučování, resp. kooperaci ve skupině.

2. Pozitivní hodnocení sebe a druhých

Zde se nedá souhrnně říci, jaké úrovně žáci dosahují, jsou mezi nimi velké rozdíly v závislosti na rodinném vedení, osobní vyspělosti. Dle mého pozorování je rozhodujícím činitelem učitel (rodinné zázemí), žáci přejímají jeho vzorce chování, jsou schopni se na problém podívat jeho očima. Vtom lze spatřit velkou zodpovědnost každého učitele, jakým způsobem působí na své žáky.

3. Tvořivost

Žáci této třídy si na problémový charakter úkolů museli postupně zvykat. V první a druhé třídě byli vedeni frontální výukou a drilem. To se u některých odrazilo velkou nejistotou při samostatné práci, nekázní, u některých i odporem k problémovým typům úloh. Na druhé straně pro některé žáky možnost projevit se tvořivě, hledat různá řešení vzbudila zájem a nadšení. Vyplyvá z toho, že je potřeba začít od jednoduššího. Postupně žákům pomoci odstupňováním úkolů zvláště těm, kteří se samostatného řešení bojí, dbát na dodržování pravidel. Dávat pozitivní zpětnou vazbu, využívat popisu.

4. Základy asertivního chování

Souvisí s komunikací a s přijetím sebe i druhých. Ve třídě je převaha dívek a dochází zde k pomluvám a slovním urážkám, tzv. spiknutím proti jiné spolužačce. Chlapci se do těchto pří nezapojují, maximálně ve formě popichování a špičkování.

6.2 Střednědobý plán

Díky pětiměsíčnímu pozorování, výsledkům sociometrie jsem získala vhled do problematiky vztahů ve třídě, individuálních zvláštností a potřeb jednotlivých žáků.

Na základě pozorování a studia odborných knih jsem vytvořila střednědobý plán, který sleduje jak cíle dramatické, tak etické. Některé etické a dramatické cíle se společně prolínají, nelze je přesně oddělit. Proto jsou zaznamenány v obou výchovách.

Z hlediska dramatické výchovy:

- **Rozvíjet schopnost výrazu pohybem**
- **Jednat přirozeně v improvizaci a v jednoduchých rolích**
- **Rozvíjet řečové a pohybové dovednosti**
- **Akceptovat učitele v roli**
- **Reflektovat svůj prožitek z práce**
- **Rozvíjet základní schopnosti komunikace s důrazem na vzájemné naslouchání**
- **Rozvíjet tvořivost, naučit se řešit problémy**
- **Seznámit žáky s některými technikami dramatické výchovy – metoda horkého křesla, živé obrazy, narativní pantomima, ulička**

Z hlediska etické výchovy:

- **Rozvíjet základní komunikační dovednosti s důrazem na vzájemné naslouchání**, schopnost komunikace citů, jejich identifikace, vyjádření a usměrňování, rozvíjet schopnost sebereflexe, reflektování svého prožitku z práce
- **Rozvíjet pozitivní hodnocení sebe i druhých**, sebepojetí, sebehodnocení, sebedůvěru, podpora sebeovládání, pozitivní hodnocení druhých, akceptace druhého
- **Rozvíjet tvořivost a základy spolupráce**, dosáhnout empatie, vyšší míry prosociálnosti – vyjádření přátelství, ochota dělit se, povzbuzení, naučit se řešit problémy
- **Podpořit asertivní chování** – rozlišovat mezi nabídkami druhých, schopnost odmítnutí nabídky k pomlouvání, slovní agresivity
- **Rozvoj citlivosti a úcty k přírodě, zodpovědnost za životní prostředí**

6.3 Scénáře a realizace lekcí etické výchovy

Scénáře lekcí byly původně naplánované pro celou třídu 3. A, ve které působím jako třídní učitel. Důležitými podmínkami pro proces dramatické výchovy je podpora školy a prostor. Bohužel dramatická a etická výchova nejsou obsaženy v školním vzdělávacím programu, prostor třídy je velmi malý, zcela nevyhovující. Proto jsem se rozhodla od ledna 2016 otevřít kroužek dramatické výchovy, jehož obsahem budou etická témata. Jedná se o dobrovolný volnočasový kroužek, který se koná pravidelně v úterý od půl druhé do tří hodin. Přihlásila se polovina žáků ze třídy, tj. 13 žáků.

Charakteristika skupiny:

Jedná se o skupinu, která nebyla zvyklá pracovat v otevřeném prostoru. Díky diplomovému úkolu, který jsem realizovala v lednu 2016, se skupina postupně seznámila s některými metodami dramatické výchovy. Postupně si zvykali na jinou práci, kterou nabízí otevřený prostor, na práci ve skupinách. Povedlo se odstranit sebepozorování a šaškování, zlepšit spolupráci. Dvě dívky EK a AW mají problematické rodinné zázemí, které se odráží na jejich chování. Obě jsou třídou odmítány, cílem dramatických lekcí je také začlenění těchto dívek do kolektivu, pomoci jim (prostřednictvím ocenění, důvěry, jednoduchých úkolů) prožít přijetí a ocenění, zvládat jejich obtíže.

10 lekcí po 90 minutách

6.4 Lekce – Dopis

Téma: Cestování bez rodičů

Hlavní cíl: Rozvoj komunikace a spolupráce ve skupině, vzájemné naslouchání

Cíle v dramatické rovině: Přijetí fikce, pantomima, jednoduchá hra v roli

Cíle v etické rovině: Rozvíjet vzájemnou spolupráci a naslouchání, budování pocitu sounáležitosti se skupinou

Pomůcky: arch papíru, psací potřeby, čisté papíry, dopisy se jmény, rozstříhané obrázky lodí

Kruh

Úvodní kruh probíhá v každé lekci stejně. Žáci chodí prostorem (chůzi učitel motivuje různým způsobem – rychlostí, náladou, prostředím), snaží se o rovnoměrné zaplnění plochy, na tlesknutí učitel začne počítat do tří, do té doby žáci musí stihnout vytvořit kruh. Pokud se do napočítání do tří nepovede vytvořit kruh, celá hra se opakuje. V kruhu se nejdříve mlčky pozdravíme očima.

Hra na rozechřátí

Zadání: Vymění si místa ti, kteří mají rádi dobrodružství, koho láká cestování, kdo se ničeho nebojí, kdo je rád doma, kdo nesnáší školy v přírodě, kdo byl už někdy na delší čas pryč od rodiny atd.

Žáci sedí v kruhu a učitel zadává témata výměny. Hra má za úkol naladit skupinu na společnou práci.

Brainstorming

Zadání: Napiš, co můžeš zažít, když jsi někde delší čas s kamarády bez rodiny.

Své návrhy píšeme společně na velký arch papíru. Učitel otázkami podněcuje nápady žáků. Zapisujeme jak pozitiva, tak negativa.

Dopis -boční vedení

Učitel nechá žáky lehnout si a během vyprávění položí vedle každého žáka dopis nadepsaný jeho jménem.

Zadání: Je večer, jste doma. Ležíte v posteli, usínáte. Zítra Vás čekají prázdniny.

Jaké je vaše překvapení, když ráno najdete u sebe v pokojíčku dopis. Je nadepsaný vaším jménem.

Text dopisu

Milá-ý,

byl jsi vybrán na dvouměsíční studijní pobyt na ostrově Taiwan, který leží v Indickém oceánu. Tví rodiče jsou o všem informováni a s cestou souhlasí. Dostali také podrobné

informace o místě, zvycích, stravě, ubytování. Pokud chceš, můžeš jim zatelefonovat a ujistit se, že ti nelžeme. Tvým úkolem je sbalit si patnáct pro tebe nejdůležitějších věcí.

Buď připraven, odpoledne Tě vyzvedneme.

Těšíme se na Tebe,

Organizátoři

Kruh

Po přečtení se žáci sejdou v kruhu, kde si vzájemně vyjasňují obsah.

Reflexe

Sdílení pocitů z dopisu v kruhu. Učitel nechá v kruhu poslat obálku symbolizující dopis, žáci svým postojem, mimikou mohou reflektovat své pocity ze zprávy.

Telefon rodičům-skupinová role

Děti mají kolektivní roli a telefonují mamince (učitel v roli). Mohou se zeptat na podrobnosti, ujistit se, že s tím rodiče souhlasí.

Balení

Učitel dětem rozdá proužek papíru.

Zadání: Každý si napíše soupis věcí, které jsou pro něj nejdůležitější pro cestování a pobyt v přírodě.

Chůze se zavazadlem

Žáci se pohybují dle bočního vedení po prostoru, učitel svým vyprávěním pomáhá žákům vytvářet představy cestování. Zadává mezi jednotlivými představami štronz - po zastavení se učitel zeptá jednotlivých žáků na typ zavazadla, jejich náladu, nejdůležitější věc v zavazadle, jejich přání. Při posledním zastavení učitel řekne číslo, podle kterého žáci vytvoří skupiny pro následující práci.

Obrázek

Žáci ve skupině skládají obrázek, komu se jej podaří poskládat, ten pozná, jakým dopravním prostředkem budeme cestovat. (Děti dostanou různé podoby lodí.)

Živé obrazy

Žáci ze svých těl vytvoří podobu lodi. Prezентují je před ostatními. Ostatní se snaží uhodnout, o jaký typ lodi se jedná.

Lod'

Společné budování lodi v prostoru třídy, lze použít předměty ze třídy.

Konec první části lekce

Žáci reflektují své pocity z lekce nálado-metrem určeným polohou palce u ruky.

Průběh aktivit:

Přítomno 13 žáků.

Kruh

Pro žáky nové cvičení, které se nedaří. Žáci mluví, někteří nezvládnou pohled se všemi do očí. Kruh se vytvořil až na potřetí.

Hra na rozehrátí

Tato hra žáky zbavila napětí, při hře mohli poznat, že mají každý jiný postoj k cestování, měli radost, že má někdo podobné pocity a zážitky. Zjistila jsem, že dvě děti nerady jezdí někam bez rodičů, mají strach z neznáma.

Brainstorming

Napiš, co můžeš zažít, když jsi někde delší čas bez rodiny.

Děti psaly o dobrodružství, poznávání přírody, získávání kamarádů. Objevily se i obavy z nebezpečí, ztracení se v neznámé krajině, ze stesku po domově.

Dopis

Z dopisu děti měly radost, líbilo se jim, že dostaly dopis se svým jménem. Po přečtení vyjadřovaly zájem, ale i obavy, některé si myslely, že doopravdy někam odjedou. Společně si vyjasňovaly obsah dopisu, chtěly volat rodičům.

Telefonní rozhovor s maminkou

Ze začátku si děti úplně nevěděly rady se skupinovou rolí, mluvily najednou, neposlouchaly se, ale díky odpovědím maminky (*Není ti moc rozumět, můžeš mi to zopakovat?*) se ukázaly a ptaly se postupně, navzájem se poslouchaly. Ptaly se hlavně na to, kam jedou, co si mají sbalit s sebou, jestli si mohou vzít mobil, co tam budou dělat.

Balení

Seznamu věcí věnovaly velkou pozornost a psaní jim zabralo delší čas, než jsem předpokládala. Děti vyjadřovaly přání seznam přečíst ostatním, porovnávaly si seznamy mezi sebou.

Chůze prostorem-cesta

Při pantomimě děti znázorňovaly například: nošení těžkého kufru, chůzi s batohem, radost, že jedou spolu. Mezi nejcennější věci v batohu jmenovaly například: nůž, sirky, řízky, knihu, plyšáka, zubní kartáček.

Obrázek

Skládání obrázku děti zaujalo, společně si pomáhaly, nikdo nebyl vyčleněn. Na druhou stranu se zde objevil závod o prvenství ve skládání. Musela jsem skupiny, které skládaly pomaleji podpořit a ujistit, že se o závod nejedná a že každý má jiný obrázek. Všem skupinám se nakonec obrázek lodi podařilo poskládat.

Živé obrazy

Děti vymýšlely různé druhy lodí. Zobrazily parník, člun, plachetnici, motorový člun, tanker. Na závěr vytvořily dohromady loď, na které by chtěly plout samy.

Lod'

Vytvořit představu lodi bylo pro žáky náročné. Chyběly jim zkušenosti, potřebovali podporu a vedení pomocí otázek, popisu.

Konec první části lekce

Na konci jsme s dětmi přečetli zápis brainstormingu, některé děti dopsaly své zkušenosti z lekce, například: umět si sám sbalit, naučit se pracovat na lodi, domluvit se s ostatními. Všechny děti odcházely spokojené, vyjadřovaly zvědavost, co je bude čekat na další lekci.

Komentář k lekci

Lekci jsem začínala s nejistotou, zda děti téma cestování přijmou, zda budou ochotné spolupracovat. Děti činnosti vtáhly a zapojovaly se bez problémů, navzájem si naslouchaly. Při balení se ukázalo, že některé děti mají více zkušeností s cestováním a pobytem v přírodě. Nejlépe si vedly děti, co navštěvují skauta. Naopak některé děti by vyrazily s kupou plyšáků a bonbónkami. Úroveň pantomimického ztvárnění podle vypravování byla u každého žáka jiná, zde se velmi dobře ukazuje schopnost koncentrace pozornosti, míra sebeovládání, respektování druhých. Budování prostředí lodi se ukázalo náročné, pomohly nám trámy, které jsou ve třídě a lano. Domnívám se, ale že tato aktivita je pro žáky prospěšná nejen v rozvíjení představivosti, ale i pro vzájemné naslouchání, aktivní komunikaci a spolupráci, která je při skupinové práci nezbytná. Silným motivačním prostředkem byl dopis. Někteří bývají ve vyučovacích hodinách k pracovním listům, které tvoří, nepořádní, dopis si každý pečlivě uschoval.

Autoevaluace

Lekce z hlediska cílů etické výchovy přispěla ke vzájemné komunikaci, děti se učily vzájemně si naslouchat, umět se domluvit. I když jsou ve skupině dominantní typy žáků, povedlo se, že se aktivně zapojili i ti méně průbojní, zřejmě díky atraktivitě tématu a dobrovolnosti. Obě třídou vyčleňované dívky skupina přijala, během budování prostředí lodi děti pracovaly jako celek. Při práci některé děti potřebovaly více pokynů, některé dovedly pracovat samostatně. AW měla problémy s vykřikováním a tendencí se starat o druhé, místo o sebe. Musela jsem ji korigovat a podpořit její práci popisem, který jí poskytl zpětnou vazbu a možnost změny.

6.5 Lekce - Plavba

Téma: Život na lodi

Hlavní cíl: Pochopit význam pravidel

Cíle v dramatické rovině: Rozvoj představivosti v improvizacích, akceptace učitele v roli, reflektovat svůj prožitek z práce

Cíle v etické rovině: Rozvoj komunikačních dovedností a spolupráce, rozvinout schopnost sebepojetí, zvláště sebeovládání a akceptaci druhého

Pomůcky: kamínek, kompas, červený krepový papír, arch papíru a psací potřeby, odznaky

Kruh

Přivítání, seznámení s technikou mluvícího kamene. Kdo má v ruce kámen, může, ale nemusí se vyjádřit k zadané otázce či tématu. Během posílání kamene po kruhu může mluvit pouze ten, kdo drží v ruce kámen.

Zadání: „*Pluli jste někdy lodi?*“

Hromadná improvizace

Učitel dětem zadává různé práce, které děti pantomimicky ztvárňují: mytí paluby lodi, nošení těžkých kbelíků vody, chůze s hrncem brambor po vratké palubě lodi, vytahování plachty, kormidlování, smažení palačinek, úklid kajuty, spouštění kotvy, rybaření, nástup posádky apod.

Kapitán lodi

Zástupná rekvizita kompas leží na židli, všichni stojí kolem.

Učitel začne, žáci přidávají popis, učitel jim napomáhá tím, že vždy něco přidá. Popis si nesmí protřečít.

Zadání: *Kapitán má rád na lodi pořádek. Nesnese, když někdo porušuje pravidla na lodi.*

Pravidla na lodi

Práce skupin-sestavení pravidel důležitých pro plavbu a chování na lodi.

Prezentace, třídění, hledání společných pravidel, na kterých se skupiny shodnou. Učitel doplní (pokud žáci pravidlo sami neřeknou): uposlechnout kapitána, chovat se k druhým s úctou a respektem, pomáhat si navzájem.

Kapitán (učitel v roli)

Nechá si nastoupit posádku na palubu. Představí se jim jako kapitán George a ostatní se mu postupně představí též. Každému dá odznak a sdělí mu, že se stává posádkou lodi Kajman a tento odznak má stále nosit. Potom je seznámí s cestou, která je čeká, upozorní je, že na lodi budou pracovat. Na lodi musí vládnout pořádek a disciplína. Nechá přečíst pravidla lodi (soupis z předchozí aktivity). Kdo pravidla poruší, dostane na ruku červený pásek.

Plná hra-plavba

Zadání: Všichni víme, jak máme loď zařízenou a kde co je. Nyní si zahrajeme celý den a noc na lodi.

Učitel je v roli kapitána (kompas), dává povely, určuje denní i noční režim. Pokud někdo poruší pravidla, kapitán mu navlékne na paži červenou pásku. Každá páska znamená konkrétní porušení některého pravidla. Kdo pracuje a odvádí dobrou práci, toho učitel ocení formou popisu.

První noc na lodi-relaxace

Všichni leží ve svých kajutách, učitel pustí zvuky moře a tiše k nim promlouvá: „Jste první noc na lodi, zavíráte oči a každému se zdá nějaký sen, má nějaké přání, nebo se jen nechá unášet vlnami sem a tam. Zhluboka se nadechněte a vydechněte. Vydechujte pomalu, s výdechem odchází napětí a starosti. Celým tělem vám proudí příjemné teplo, jste příjemně unavení, vaše tělo je těžké a uvolněné. Posloucháte zvuky moře.

Rozloučení s kapitánem

Učitel v roli kapitána se loučí podáním ruky, každému řekne pár slov o jeho práci na lodi a jak s ním byl spokojen (hodnocení a zpětná vazba s ohledem na červené pásky).

Otázky

Proč byla tak důležitá pravidla na lodi?

Znáte i jiné prostředí, kde je důležité a nutné řídit se pravidly? Uveďte příklady.

Jaké překážky jste museli během cesty překonat?

Průběh aktivit:

Přítomno 13 žáků.

Kruh

Kruh děti vytvořily na potřetí, pohled do očí se všemi zvládlo pět žáků. Děti vyjadřovaly zájem o další práci, vzpomínky na minulou lekci byly čerstvé, všechny na nějaké lodi pluly, jen několik plulo i na moři. Posílání mluvícího kamenu posiluje vzájemné naslouchání a respektování pravidla „mluví jen jeden“.

Hromadná improvizace

Při improvizaci jsem pro představu přidala představu kývání lodi, činnosti děti dělaly znovu, ale s představou kývajících se paluby. Pohyb jsme gradovaly až po vrchol a potom postupně do klidu. Pohyb lodi jsem znázorňovala houpavým pohybem.

Kapitán lodi

Děti měly s tvořením postavy problémy, některé začaly velmi negativně, jak kapitán pije alkohol a nemá nohu apod. Proto jsem pokračovala tak, že jsem dětem zadala vytvořit společnou kresbu kapitána. Děti měly za úkol se navzájem poslouchat a nakreslit obrázek kapitána, kterého by si přály mít na své plavbě. Dobré vlastnosti jsem zdůraznila s upozorněním, že jakého si vytvoří, takového budou mít. Děti namalovaly kapitána, který měl brýle, ale jinak byl zdravý. Napsaly k němu, že je to dobrý plavec, který umí veslovat, je kamarádský a chytrý.

Pravidla na lodi

Tvorbu pravidel zvládly všechny skupiny, postupně jsme doplňovaly další pravidla. Mezi nejdůležitější vybraly být slušný, poslouchat kapitána, navzájem si pomáhat, uklízet na lodi a pracovat. Připomněla jsem pravidlo, které platí všude mezi slušnými lidmi, že mluví vždy jen jeden. Pokud chce něco říci, když druhý mluví, počkám, až na mne přijde řada nebo se o slovo přihlásím.

Kapitán (učitel v roli)

Na děti velmi zapůsobilo rozdání odznaků, bylo vidět, že to všichni velmi prožívají. Když viděly červené pásky, byly celé napnuté, zda to zvládnou. Utišily se a bylo cítit napětí.

Plná hra-plavba

Tato aktivita kladla velké nároky na organizaci, pomohl mi režim dne, který jsem vyvěsila na trám (stožár). Nejdříve jsem zopakovala pravidla a vysvětlila, že po zazvonění na lodní zvon očekávám nástup, než napočítám do pěti. Povel a příkazy jsem neopakovala, pouze jsem oznámila porušení pravidel a dál pokračovala. Nerozebírala jsem důvody, loď musí dál plout. Děti se postupně dostávaly do hry, myly podlahu, škrábaly brambory, rybařily, natíraly barvou zábradlí, uklízely podpalubí. Hodně nám pomohla předchozí lekce, kdy jsme se věnovaly budování představy lodi. Pro nástup jsem zvolila zvon, který jsem umístila na jeden z trámů.

Červený pásek dostaly děti, které mluvily při nástupu, nepřišly na nástup včas, neplnily zadané instrukce. Byly to dívky, které obtížně přijímají pravidla, mají problémy s koncentrací.

První noc na lodi-relaxace

Relaxace byla pro děti vítaným odpočinkem, všechny si rády lehly, zvuky moře byly působivou kulisou. Relaxace se až na jednu dívku povedla všem.

Rozloučení s kapitánem

Hodnocení kapitána děti velmi prožívaly, vládla přátelská atmosféra, nikdo se neurazil, snažila jsem se o popisný jazyk a vyzvednutí dobrých stránek. U dětí, kterým se nepovedlo dodržovat pravidla, jsem se ptala, co by jim příště mohlo pomoci zvládnout se více soustředit a plnit pravidla. Jedna dívka mi odpověděla, že neví, další, že si musí dávat větší pozor.

Otázky

Pravidla lodi děti vnímaly dobře, chápaly pravidla jako bezpečí, aby loď v pořádku doplula. Aby se nikomu nic nestalo.

Zajímavé byly odpovědi na jiné prostředí, děti uváděly policii, nemocnici, jízdu autem. U pravidel silničního provozu jsme se zastavili a rozebírali důsledky porušení pravidel. Zde došlo u některých dětí k „aha efektu“, kdy jim plně došla důležitost pravidel.

Mezi největší překážky, které musely překonat, děti uváděly práci, chtěly by si víc hrát.

Autoevaluace

Děti v této lekci vytvářely a snažily se dodržet pravidla, která si společně nastavily. V tomto věku se začíná zvnitřňovat potřeba hry podle pravidel. Zde se také ukázalo, že děti, které nezapadají do skupiny, nehrají podle pravidel. Většině dětí jejich chování vadí a nechtějí s nimi pracovat. Nemají jejich důvěru, mohou je kdykoli zklamat. Věřím, že pokud většina pochopí význam pravidel, pomůže vytvořit vzor chování i pro ty děti, které mají s pravidly problémy. Při sebehodnocení jedna z dívek přiznala, že jí dodržování pravidel dělá problémy a že ji to pak vždy mrzí. Druhá dívka se k ní potom přidala, i když by s tím sama nepřišla.

U některých dětí v závěrečné reflexi plně došlo k pochopení významu pravidel. Domnívám se, že prostřednictvím hry v roli si děti mohly potřebnost pravidel prožít a díky tomu jejich důležitost plněji pocítit. Na druhé straně jsou ve skupině děti, které pravidla nevnímají, jejich prioritou je uspokojení vlastních zájmů na úkor většiny. Jedná se především o AW a EK.

Velkým přínosem dramatické výchovy je absence soupeření. Děti mají tendenci mezi sebou soupeřit. Během této lekce se dětem více dařilo spolupracovat, navzájem se vnímat jako partneři. Tím se posílila míra sebepojetí, žáci se učili od sebe navzájem, posílila se soudržnost skupiny.

Z dramatických cílů se splnil i cíl akceptovat učitele v roli. Většina dětí z této skupiny potřebuje zástupné rekvizity pro přijetí fikce. Lekci pomohly odznaky, kompas, pásky.

NÁVRH LEKCE

Při zpětném hodnocení lekce mi scházel dramatický konflikt, proto jsem navrhla následující doplnění této lekce:

Cíl: Pomoc druhému, rozvoj prosociálnosti

Pomůcky: vzkaz v láhvi

Vzkaz v láhvi

Při hře učitel vedle lodi položí láhev, ve které je zoufalý dopis od trosečníka. Kapitán svolá poradu a sdělí, že podle map je trosečník na opuštěném souostroví, kde hrozí riziko ztroskotání.

Rozhodování

Posádka stojí před rozhodnutím, zda se pustit do záchrany či ne. Samotnému rozhodnutí předchází argumentace. Kapitán vyzve námořníky, aby se rozdělili do skupin podle toho, zda jsou či nejsou pro záchrannou akci.

Porada

Každá skupina se domluví na argumentech, které si připraví, pro své vystoupení. Potom každá skupina vystoupí a přednese svůj názor.

Volba

Kapitán vyzve námořníky, aby si dali ruce za záda. Hlas pro záchranu trosečníka námořníci vyjádří otevřením dlaně, hlas proti sevřením ruky v pěst. Ti, kteří se nerozhodli, propletou prsty obou rukou.

Po hlasování kapitán sdělí, že láhev hodil vedle lodi on sám, chtěl se více dozvědět o své posádce.

Transfer

Učitel se zeptá, zda se i v jejich životě nestává, že někdy potřebují pomoc a jsou v roli trosečníka.

6.6 Lekce Nevidomá Lucka

Téma: Setkání se s handicapem

Hlavní cíl: Rozvoj spolupráce, prosociálního jednání

Cíle v dramatické rovině: Rozvíjet řečové a pohybové dovednosti, rozvíjet orientaci v prostoru, seznámit žáky s metodou horkého křesla, reflektovat svůj prožitek z práce

Cíle v etické rovině: Rozvoj prosociálnosti, empatie, vzájemné komunikace, upevňovat vzájemnou citlivost a důvěru

Pomůcky: odznak, kamínek, lano, bílá látka nebo papír na vlajku, bílý šátek, mapa, deštník

Dohoda

Zadání: *Když budete mít odznak, který vám připnul kapitán, přendáte se časem i prostorem k příběhu na lodi.*

Kruh

Zpětně s žáky shrneme obsah minulé lekce, učitel se zeptá, zda se za týden setkali s nějakým důležitým pravidlem.

Přechod po laně

Má za cíl uvést děti do tématu vzájemné spolupráce a pomoci.

Zadání: *Na podlaze je lano, které představuje uzounkou lávku nad mořem. Vy se tam budete muset minout s kamarádem, který bude lávku přecházet z druhé strany. Kdo se postaví mimo lano, ten padá do moře. Moře je dost rozbouřené a vlny stoupají vysoko.*

Reflexe

Co pomohlo či nepomohlo dvojici přejít lávku?

Plná hra

Zadání: *Stojíte v přístavu a čekáte, kdo si vás přijde vyzvednout. Počkejte, za chvíli by pro vás měla přijít průvodkyně Marcela.*

Učitelka (s malým deštníkem jako průvodkyně) dětem sdělí, že mají za úkol přejít skrz ostrov. Pokud se jim povede ostrov přejít, čeká je odměna ve formě táboření u moře. Předá jim plánek ostrova s instrukcemi, popřeje jim hodně štěstí, a když odchází, zmíní se: „Málem bych zapomněla, přiřadili jsme k vám Lucii, je to šikovná dívka, která umí spoustu věcí, pouze jednu věc nemá, a to zrak. Lucie je od narození nevidomá.“

Kruh

Žáci sdílejí své pocity z ostrova, úkolů, ze zprávy o nevidomé dívce. Už se někdy setkali s někým, kdo nevidí? Chtějí se Lucky na něco zeptat?

Horké křeslo-učitel v roli.

Učitel předem žáky připraví na to, že až zaťuká na dveře, stává se Lucií. Žáci se jí představí, mohou jí klást otázky na její život, na to, jaké to je, co potřebuje, co umí a co neumí. Lucka je seznámí s pravidly chování k nevidomým lidem.

Reflexe

Proběhne pouze, pokud bude potřeba. Závisí na dětech, jejich reakcích.

Úkoly

Skupinu čeká cesta přes ostrov (viz mapa ostrova). Někteří vstoupí do role Lucie (budou mít zavázané oči), kdy se kdo rozhodne být Luckou, je na volbě dětí.

Zadání: Vaši skupinu čeká putování po ostrově. Budete muset překonat mnoho překážek a nebezpečí, jen na vás bude, jak si navzájem budete umět pomoc, jeden o druhého se opřít.

Vlajka

Zadání: Budete procházet místa, kde žijí pouze domorodci. Nejsou zvyklí na návštěvy, proto vytvořte vlajku, z které bude jasně pochopitelné, že přicházíte v míru a jen procházíte. Hráč v roli Lucie se zapojuje nápady a myšlenkami, ostatní ze skupiny by ho měli co nejvíce zapojit do diskuze a práce. Obrys vlajky je předkreslen na čtvrtce A3.

Vlajku si vezměte s sebou.

Reflexe

Formou živého obrazu, společně vytvoří fotografii své výpravy.

Transfer

Zadání: Na své cestě budete pokračovat za týden, do té doby uvažujte, jaké to je nevidět. Zkuste si doma chodit poslepu, dělat nějaké úkony bez pomoci zraku. Třeba jíst polévku.

Průběh lekcí:

Přítomno 12 žáků.

Dohoda

Odznak se ukázal jako výborný pomocník, který dětem pomáhá dostat se do příběhu. Ochotně si ho připínají.

Kruh

Kruh děti zvládly na podruhé, u některých je velká snaha to stihnout napoprvé. Pohledy do očí se stávají rituálem, je při nich příjemné ticho.

V kruhu někteří reflektovali dopravní nehody, které vidí v televizi. Děti, které chodí do skauta, hovořily o skautských pravidlech a potřebě hrát fair, být poctivý a pomáhat druhým.

Přechod po laně

Chůzi po laně děti velmi prožívaly, soustředily se a kromě jedné dvojice, se povedla všem.

Reflexe

Děti říkaly, že k úspěchu nejvíce přispělo, když si navzájem pomáhaly, držely se, domlouvaly.

Plná hra

Zpráva o cestě přes ostrov děti nadchla, těšily se na to, co je čeká. Zaujala je mapa, kterou jsem jim předala v roli průvodkyně.

Kruh

Reflexi v kruhu nebylo třeba dělat, rovnou jsme přešli k setkání s Lucií.

Horké křeslo-učitel v roli

Setkání s Lucií byl docela silný zážitek jak pro mne, tak pro žáky. Stála jsem ve dveřích a prosila děti, zda by mě dovedly na židli. Nevěděla jsem, jak zareagují, jak se budou chovat. Bylo pro mne příjemným zjištěním, že se chovaly velmi ohleduplně, citlivě. Zajímalo je hlavně to, jaké je to nevidět, jak se mi to stalo, jak zvládám se o sebe postarat.

Reflexe

Nebyla potřeba, děti byly zvědavé na další práci.

Úkoly

U této práce se objevily hádky, některé děti si přály mít na vlajce něco jiného, nemohly se dohodnout. Nakonec se děti rozdělily do dvou skupin po šesti a práce šla lépe. Děti na

vlajku zakreslily symboly přátelství, malovaly srdíčka, kreslily své koníčky, oblíbená zvířata.

Reflexe

Živé obrazy jsme už nestihli, práce na vlajce trvala dlouhou dobu. Hodinu jsme ukončili v kruhu, každý mohl jednou větou sdělit své pocity, myšlenky, přání. Děti vyjadřovaly spokojenost, některé by chtěly pracovat na vlajce déle. Nevidomou Lucii hrála AW (stále řešíme problémy s koncentrací, touhu být středem pozornosti). Stěžovala si, že práce na vlajce byla strašně dlouhá, vadilo jí nevidět.

Autoevaluace

V této lekci se děti mohly setkat s člověkem s hendikepem. Při komunikaci s nevidomou Luckou byly velmi taktní, empatičtí. Tento zážitek se shoduje s výzkumy, které poukazují, že přítomnost dětí s postižením může školní kolektiv kultivovat, dochází k vzájemnému obohacování. Naše společnost se ještě velkých změn inkluze ve školách bojí, i když je známkou vyspělé společnosti.

Úroveň spolupráce se postupně zlepšuje, ale úkol vytvořit jednu společnou vlajku pro všechny byl pro skupinu příliš náročný. Při zpětném hodnocení soudím, že neúspěch této aktivity byl způsoben i mým špatným vedením. Žáci by mohli být úspěšnější, kdybych předem zdůraznila, že jde o velmi náročný úkol, který testuje schopnost se domluvit, naslouchat druhým, umění nehádat se a spolupracovat. Velmi se zlepšila úroveň naslouchání při reflexích, nemusím už připomínat pravidla při posílání kamene, což je výrazný pokrok oproti začátkům, kdy bylo pro většinu důležité říci své a potom neposlouchat, nyní většinu dětí zajímá názor a pocity druhých.

6.7 Lekce – Cesta ostrovem

Téma: Vzájemná pomoc

Hlavní cíl: Rozvoj spolupráce, empatického jednání

Cíle v dramatické rovině: Rozvíjet orientaci v prostoru, rozvíjet rytmický pohyb, jednat přirozeně v improvizacích, pracovat s narativní pantomimou

Cíle v etické rovině: Uvědomění si potřeb druhých, rozvoj empatie a základních forem prosociálnosti

Pomůcky: odznak, kamínek, vlajka, bílý šátek, novinový papír, mapa, rytmická hudba, koberečky, dešťová hůl, relaxační hudba „les“, směs sušeného ovoce a ořechů, citrón, seznam stanovišť, očíslované barevné papírky, barevný šátek jako zástupná rekvizita náčelníka

Průběh lekce:

Kruh-připevnění odznaků, úkol z minulé hodiny

Posíláme mluvící kámen, kdo ho má, může skupině říci, jak se mu dařilo splnit úkol z minulé lekce. Učitel připomene, že na každý úkol se někdo z nich stane Lucií a zeptá se, kdo by chtěl dnešní lekci začít.

Mapa

Jako most k další práci slouží odznaky (které se stávají rituálem) a mapa ležící uprostřed kruhu. Učitel nechá děti prostudovat mapu, zeptá se jich, co z ní dokážou vyčíst. Mapa koluje z ruky do ruky, děti přidávají své nápady, tvrzení. Učitel do diskuze nevstupuje, jen dbá na to, aby se dodržovaly pravidla komunikace, které dětem na začátek připomene (mluví jen jeden, každý má právo na svůj názor, i když s ním nemusíme souhlasit).

Pohyb v prostoru-narativní pantomima (boční vedení)

Učitel bočním vedením žáky vede buší, po nějakém čase položí na zem čtyři archy novinového papíru. Křídou nebo lany vymezí břehy řeky.

Zadání: Putujete krajinou ostrova, procházíte deštným pralesem, cesta není snadná, přes cestu jsou spadlé stromy, které musíte přelézat, prodíráte se houštím, některé má trny, až dojdete k řece. Plavat se neodvažujete, nevíte, zda ve vodě nežije nějaké nebezpečné zvíře. Potřebujete se přesunout z jednoho břehu na druhý a most nikde. U břehu je přivázaný jen malý vor, který symbolizují tyto čtyři archy papíru. Nesmíte se dotknout podlahy žádnou částí těla. Přesun je možný pouze voru.

Reflexe

Děti mohou sdělit své postřehy, ohodnotit se, jak zvládly spolupráci. Prostor dostane Lucie. Jaké to pro ni bylo, co prožívala.

Kdybych byl zvířetem

Zadání: Protože cesta je dlouhá, na chvíli si odpočínáte ve vysoké trávě. Cestou jste potkali spoustu zajímavých zvířat, zahrajete si hru. Každý žák pantomimicky ztvární zvíře, kterým by se chtěl stát. Ostatní hádají, snaží se uhodnout, pro jakou vlastnost si spolužák vybral právě toto zvíře. Dítě v roli Lucky bude možná potřebovat pomoc od ostatních spolužáků. Najde se někdo?

Kratší nebo delší cesta?

Učitel společně s dětmi projde prstem po mapě, kudy děti zatím prošly. Nyní se ocitly na křižovatce dvou cest. Jedna cesta je kratší ale nebezpečnější, hlavně pro Lucku. Kratší cesta přechází strmé hory. Druhá cesta vede po rovině, obchází hory, prochází kolem vesničky domorodců.

Hlasování

Děti se postaví do řady za sebe. Na levou stranu vystoupí ti, kteří jsou pro přechod hor. Na pravou stranu vystoupí ti, kteří jsou pro cestu kolem hor.

• **Cesta přes hory**

Pokud si děti rozhodnou pro přechod hor, učitel je vyzve, aby si odpočaly před výstupem, děti od něj dostanou seznam všech míst, které musí po škole obejít. Na každém stanovišti je očíslovaný papírek se symbolem. Děti musí symbol překreslit do mapy. Symboly mohou mít podobu obrázkového písma. Podmínkou je, že na každé stanoviště musí dojít i Lucka. Když se vrátí, učitel jim sdělí, že jim cesta trvala déle a zastihla je noc. Scénář pokračuje od bodu Cesta nocí.

Na závěr s dětmi učitel reflektuje, zda při rozhodování myslely na Lucku či na sebe.

9 stanovišť: sklep (jídlna, šatny, dveře u dílny pana školníka)

Přízemí (družina)

První patro (jižní křídlo, severní křídlo)

Druhé patro (jižní křídlo, severní křídlo)

Třetí patro (ateliér výtvarné výchovy, třída hudební výchovy)

- **Cesta kolem hor**

Setkání s domorodci-tance

Zadání: Už vás objevili místní domorodci, naštěstí viděli vaši vlajku, tuší, že přicházíte v míru. Dovedli vás do tábora. Náčelník je nedůvěřivý, chce, abyste mu zatancovali do rytmu bubnů (učitel pustí na přehrávači africkou hudbu a žáci se musí pohybovat v rytmu bubnů). Podle tance domorodci poznají, zda přicházíte v míru a vaše úmysly jsou čisté. Nezapomeňte na Lucii, která může mít strach a obavy.

Rytmický řetěz-učitel v roli náčelníka

Zadání: Domorodcům se tanec líbil x nelíbil (učitel reaguje dle práce dětí), dovolí x přikáže vám sednout si k ohni. Vytleská jednoduchý rytmus, kdo sedí po jeho levici, musí rytmus zopakovat, tak to jde až zpět k náčelníkovi, který přidává další, složitější rytmus.

Hodnocení

Zadání: Domorodci mají radost z návštěvy, a proto vás pozvou na občerstvení (sušené ovoce) x jsou zklamaní, dají Vám plátek citrónu.

Cesta nocí

Zadání: Musíte se vydat na cestu, a tak se rozloučíte, poděkujete a vyrážíte.

V domorodé vesnici jste se zdrželi a najednou se snesla noc (zavážeme všem dětem oči). Najít cestu vám pomáhá pouze vzdálený zvuk moře.

Učitel má v ruce dešťovou trubku a zvukem vede skupinu ven ze třídy, po chodbách do jiné volné učebny. Zde zvuk moře zesílí (přehrávač se zvukem moře).

Spánek (relaxace)

Na podlaze jsou připravené koberečky pro relaxaci.

Zadání: Došli jste na konec vaší cesty, přešli jste ostrov, leháte si do měkkého písku a za zvuku vln se propadáte do spánku. Vaše tělo je příjemně těžké, unavené, váš dech se prohlubuje, tělem vám prochází příjemný pocit únavy.

Rozloučení

Žáci se na závěr loučí s Luckou, která po splnění všech úkolů při přechodu ostrova odjíždí domů. Lucii ztvárňuje bílý šátek přes židli. Žáci mohou Lucii sdělovat své pocity, zážitky, přání.

Kruh

Hodnocení na závěr. Žáci jsou vedeni k sebehodnocení, vyjádří se, co jim šlo lépe a co hůře a proč. Necháme skupinu rozvzpomenout na celou cestu přes ostrov. Pomoci jim může mapa ostrova, kterou necháme kolovat.

Co bylo pro vás nejtěžší? Co bylo příjemné x nepříjemné? Pomohl ti někdo? Pomohl jsi někomu ty?

Transfer

Co si odnášíte z této lekce?

Co jste se dozvěděli o komunikaci s nevidomým?

Jaké jsou zásady pro komunikaci s nevidomým?

Průběh lekce:

Přítomno 10 žáků.

Kruh

Vytvoření kruhu děti zvládly napoprvé, byly soustředěné a měly z toho samy radost. Pohled do očí již nekomentuji, tuto chvíli si všichni užíváme.

Děti téma nevidomých zaujalo, někteří říkaly, že si zkusily zavázat oči a dojít na záchod, vyčistit zuby. Jedna dívka zkusila jíst oběd, říkala, že to bylo hodně náročné, ale že si mnohem více uvědomila své chutě.

Přesun skupiny (boční vedení)

Chůzi pralesem jsem ozvláštnila relaxační hudbou se zvuky lesa. Dětem i mně to více pomohlo vytvořit představu pralesa. Přesun skupiny zvládly skvěle, možná díky předchozí lekci, kdy přecházely po laně. Pouze jedna dívka se jako první sama vydala na druhý břeh

a potom jí došlo, že by skupině nemohla vor vrátit. O Lucii se vzorně postaraly, přesně jí říkaly, co má udělat.

Reflexe

Dětem se přesun povedl bez obtíží, ptala jsem se žákyně EK, která byla Lucií, jak se cítila. Tato žákyně není u třídy oblíbená, často je uráží a slovně napadá. Sdělovala, že to bylo fajn, že se cítila dobře, líbilo se jí, že jí někdo pomáhá.

Kdybych byl zvířetem

Tuto hru děti znají a mají ji rády. Nyní byla hra náročnější, protože tam byla Lucie, která nic nevidí. Kladlo to na ně větší nároky a občas jsem je musela vracet k potřebám Lucky, protože by na ni zapomněly. Pro dívku, která byla v roli Lucky, to bylo velmi nepříjemné, po hře sdělovala, že toužila vidět, jako ony. Cítila se vyřazená.

Kratší nebo delší cesta?

Děti reagovaly v zájmu Lucky, pouze dva chlapci zůstali nerozhodní. Když jsem se jich zeptala na důvod jejich váhání, sdělili, že mají rádi hory, ale nevěděli, zda by to opravdu Lucka zvládla. Lucku hrála tichá bojácná dívka, která řekla, že by raději volila cestu kolem hor. To také hodně ovlivnilo rozhodnutí skupiny.

Setkání s domorodci-tance

Hudba děti strhla, uvolnily se, řádily nejdříve bez jakékoli souhry. Když pominul největší výbuch energie, začaly se navzájem vnímat, pohybovat v jednom rytmu, chlapec v roli Lucie neměl problém s pohybem na hudbu, sám potom sděloval, že to bylo skvělé.

Rytmický řetěz

Tanec i vytleskávání probíhalo v radostné atmosféře, děti se navzájem podporovaly, nikdo se při chybě nikomu nevysmíval.

Hodnocení

Sušené ovoce děti přijaly s chutí, jsou vždy velmi rády, když něco dostanou. Měly radost z pochvaly.

Cesta nocí

Tato část byla vrcholem lekce, děti si mohly prožít být sám a přitom se skupinou. Děti byly velmi soustředěné, některé trochu nervózní. V této části lekce se prakticky všechny staly Lucií. Řekla jsem jim, že si mohou navzájem pomáhat, jako když pomáhaly Luce. Některé se potom chytily za ruce.

Spánek (relaxace)

Relaxace se tentokrát povedla všem, děti asi díky příběhu neprotestovaly, byly klidné a uvolněné.

Rozloučení

Děti Luce přály hodně štěstí, krásné prázdniny, hodně přátel. Některé vyjádřily, že by chtěly, aby byla jejich kamarádka.

Kruh

V kruhu některé děti přiznaly, že na Lucku někdy nemyslely, že bylo těžké se starat o sebe a přitom ještě o někoho dalšího. Naopak jeden chlapec to hodnotil jako přirozené, stará se o svou mladší sestřičku. Jeden chlapec říkal, že se bál, že to bude nuda, ale že to bylo fajn. Většině dětí se líbil tanec a chůze po zvuku vody.

Transfer

Děti sdělovaly, že se jim přiblížil život nevidomých lidí. Všechny konstatovaly, že to bylo skvělé, dělat věci poslepu, ale potom byly rády, že mohou zase vidět. Uvědomily si, že používaly jiné smysly, hlavně sluch.

Ze zásad vyjmenovaly:

- Nestrkat je, nikam je netahat, nechat je se do nás zavěsit.
- Vše jim popsat, ptát se jich, co potřebují.
- Nemluvit o nich, ale s nimi.

Autoevaluace:

Lekce by mohla předcházet setkání s nevidomým člověkem. Dětem se trochu přiblížit svět nevidomých, uvědomily si, že to nejsou chudáci, že prožívají stejně jako my, jen používají jiné smysly. Domnívám se, že by integraci nevidomého dítěte zvládly velmi dobře. Cílem

bylo rozvíjet empatické jednání. Většina dětí během lekce někomu pomohla, vzájemně se podporovaly.

Tato hodina přes zaměření na pomoc nevidomému velmi podpořila vzájemnost skupiny. Povedlo se vytvořit atmosféru podpory, vzájemné důvěry a spolupráce. Děti táhly za jeden provaz, stihlo se díky tomu velké množství práce. Žákyně AW tuto hodinu chyběla a skupina pracovala efektivněji.

6.8 Lekce – Setkání s domorodou dívkou

Téma: Urážení

Hlavní cíl: Vyjasňovat příčiny urážek a slovního ubližování

Cíle v dramatické rovině: Rozvíjet schopnost improvizace, pantomimy, rozvoj rytmického vnímání a pohybových dovedností, akceptace učitele v roli, rozvíjet schopnost reflektovat svůj prožitek z práce

Cíle v etické rovině: Rozvoj asertivity a tvořivosti v mezilidských vztazích, rozvinout schopnost sebepojetí a akceptace druhého

Pomůcky: odznaky, kamínek, bílý šátek, barevný šátek, bubínek

Úvodní kruh

Přivítání, shrnutí předchozího děje. Připnutí odznaků.

Pohyb po prostoru

Žáci se pohybují prostorem, když učitel udeří do bubínku, následuje štronzo. V následném okamžiku žáci pantomimicky ztvární slova, která jim učitel řekne. Okruh slov se tematicky váže k ostrovu. Tedy palma, dřevěné chaty u moře, chůze na boso v teplém písku, cákání v moři, natírání se krémem, opalování, plavání, potápění, rybolov.

Honička

Zadání: Protože jste splnili všechny úkoly, čekají vás dva dny volna. Je léto, máte prázdniny, chystáte se na dva dny kempovat v táboře u moře. Honička probíhá tak, že pokud nechcete být chyceni, musíte si dřepnout a říci nějaké slovo, které se vztahuje k prázdninám u moře. Začíná honit učitel, koho chytí, ten pokračuje.

Stavba kempu-stanování

Vytvoření konkrétních představ stanového tábora. Učitel vede otázkami žáky k vybudování tábora, kde děti budou moci strávit několik dní odpočinkem u moře.

Noc a den v kempu

Učitel určuje hru bočním vedením, popisem prostředí (*je noc, uleháte do svých stanů, slyšíte šumění moře a vzdálené zvuky nočních tvorů, je pátá hodina ranní a jemně prší, slyšíte bubnovat déšť o plachtu stanu, je sedmá hodina ranní, venku začíná pálit slunce, je 9 hodin ráno a ve stanu je už horko a dusno atd.*).

Oheň

Zadání: *Blíží se večer a my po krásném dnu usedáme k táboráku, abychom si zazpívali a bylo nám spolu dobře.*

Učitel je jako jeden ze skupiny.

Rytmická hra s gradací

Učitel: *Ten táborák nám nechce hořet, musíme mu pomoci, opakujte po mně (začíná potichu): „Hoř ohýnku, plápolej, velkou záři vyvolej!“*

Přidává prudší pohyby a sílu hlasu, vyzve ostatní, ať mu pomohou, komentuje, jak se plameny zdvihají. Postupně s gradací přidává větší gesta až do maxima. Potom postupně pohyby i hlas nabývají klidu. Učitel žáky vyzve, aby to zkusili samostatně, že si potřebuje něco zařídit.

Učitel v roli

Učitel v roli záhadné osoby zahalené v šátku vkročí k ohništi a začne se dětem vysmívat, že si hrají jako malé děti, že jsou mu k smíchu. Když skončí s urážkami, s výsměchem odejde.

Reflexe

Učitel dětem řekne, že je zahalená osoba byla dívka z ostrova Taiwan a je v podobném věku jako ony.

Potom položí dětem otázku: *Jaká podle vás je dívka, která za vámi před chvílí přišla?*

Improvizace skupin

Ve skupinách si děti vymyslí pro dívku jméno a zahrají situaci z života dívky z ostrova, která vysvětlí, proč se dívka chová tak nepřátelsky.

Prezentace

Skupiny zahrají připravenou improvizaci. Ostatní se pokusí jejich hlavní myšlenku shrnout, autoři se potom vyjádří, zda interpretace jejich hry je správná.

Reflexe

Hodinu uzavřeme reflexí, jaké jsou urážky. Vyzveme žáky, aby si vzali barvu, která se podle nich hodí k urážce a napsali přídavná jména, která vystihnou, jaká je urážka.

Průběh lekce:

Přítomno 13 žáků.

Úvodní kruh

Kruh jsme vytvořili bez chození, děti při příchodu řešily nějaké rozpory mezi jejich a sousední třídou. To se hodilo jako start pro lekci. Ptala jsem se jich na pocity, které zažívají a sdělila jim, že se v následující práci podíváme blíže na urážky. Děti vyjadřovaly vesměs negativní emoce, od lítosti po vztek a pomstu. Pohledu do očí se někteří stále bojí, nekomentuji to, věřím, že časem získají odvahu všichni.

Pohyb po prostoru

Pantomima je dětem velmi blízká, velmi se zlepšil pohyb v prostoru. Dříve měly tendenci chodit do kruhu nebo se shlukovat, nyní zvládají rovnoměrně zaplňovat prostor, vzájemně se vnímat. Pouze dívka AW, u které v tomto pololetí dochází k postupnému zhoršování se v prospěchu i v chování, toto cvičení narušuje. Nedokáže se ovládat, dotýká se druhých, snaží se s dětmi manipulovat, například: zvedá je, objímá, tahá je. Její chování řešíme společně s výchovným poradcem a školním psychologem. Matka, která dceru vychovává, problémy odmítá, domnívá se, že za to dívka nemůže.

Honička

Při honičce jsem musela korigovat hlasitost, děti začaly být hlučné. Proto jsem zavedla pravidlo, že se slova nesmí opakovat.

Stavba kempu-stanování

U této aktivity jsem si uvědomila velký pokrok. Oproti budování prostředí lodi se děti zvládly poslouchat, byly aktivní a nápadité. Aktivita nám nezabrala mnoho času, děti si navzájem naslouchaly.

Noc a den v kempu

Hra děti velmi bavila, bylo vidět, že všechny mají zkušenosti se stanováním anebo si to dovedou představit.

Oheň

Jeden z chlapců již při budování kempu použil bačkor, z kterých vybudoval ohniště. Tím bylo místo táboráku dáno a děti bez problémů pokračovaly ve hře.

Rytmická hra s gradací

Ze začátku byla cítit nejistota, ale postupně s gradací se ke mně děti přidávaly. Z některých dětí jsem cítila odstup.

Učitel v roli

V této roli mi nebylo příjemně. Některé děti mě pouze pozorovaly, jiné si výsměch nenechaly líbit a pustily se do urážek. Uvědomila jsem si, že jsou v tom některé velmi zkušené.

Reflexe

Překvapilo mě, že některé děti výsměch a urážení zaměňují za sílu, za výraz moci. Jeden z chlapců sdělil, že ta zvláštní holka se mu líbila, že byla „cool“. Naštěstí, pro většinu dětí byla nepříjemná, nesympatická, divná, zlá.

Improvizace skupin

Děti se rozdělily do tří skupin. Jedna skupina sehrála situaci ze školy, kde dívka neobstává, nedaří se jí a ostatní se jí posmívají. Aby se s tím vyrovnala, stává se ještě horší než její spolužáci. Druhá skupina ukázala špatný vliv party na dívku, která pokud má do party

patřit, musí být zlá a ubližovat. Dívce moc výběru nedali, jinak by jí parta začala ubližovat. Třetí skupina sehrála situaci, kdy dívka ztratila na moři oba své rodiče a zanevřela na svět, nenávidí ostatní za to, že žijí.

Prezentace

Děti se navzájem dobře vnímaly, někdy si vzájemně musely obsah trochu vyjasnit. Hlavní myšlenku se povedlo všem velmi dobře vystihnout až po druhém zahrání, kterému předcházela diskuze. Skupina, která hrála příběh dívky, které umřeli rodiče, velmi působivě zahrála hřbitov.

Reflexe

Reflexe splnila svůj smysl, děti mohly vyjádřit, co s nimi urážky dělají. Psaly slova jako: zlá, hnusná, křivá, divná, černá, odporná, slizká, chtivá, nenávidná, nekamarádká, otravná, nudná, nelitostná. Vybíraly všechny možné barvy.

Hodinu jsme uzavřeli s tím, že příští hodinu se sejdeme, abychom zkusili ještě více odhalit urážku a podívat se na ni z jiné strany.

Autoevaluace

Domnívám se, že lekce otevřela téma urážek. U jednoho chlapce jsem narazila na problém ztotožnění se s negativní rolí. Dívka, která urážela, se mu líbila a připadala mu silná a odvážná. U zmíněného chlapce, jsem si všimla, že se před skupinou občas zakoktá, je nejistý. Pro něj je nyní důležité, být si jist sám sebou, umět se na sebe spolehnout.

Následná improvizace a vyjasňování pomohly chlapci pochopit, že dívka má problémy a je vlastně velmi slabá.

Pro žáky je téma urážení velmi aktuální, po hodině se mi svěřovali se svými zkušenostmi. Když jsem se zeptala, jak je řeší, říkali, že si s nimi většinou neví rady.

Hledáním příčin nepřátelství domorodé dívky mohli žáci rozvíjet tvořivé myšlení, respektive senzitivitu a flexibilitu. V připravených improvizacích bylo potřeba, aby pomocí své představivosti a porozumění tématu realizovali danou situaci. Během improvizací žáci pracovali s velkým zaujetím a vzájemně se respektovali, soustředěně naslouchali druhým.

Na urážení by bylo dobré navázat tématem pomluv. V tomto věku jsou děti velmi citlivé a formují se mravní základy. Proto se domnívám, že problém pomluvy a lži by měl být tématem, kterým by se učitel měl se svými žáky zabývat.

NÁVRH LEKCE:

Téma: Pomluva

Cíl: Uvědomit si následky pomluv

Jak pomluva zní

Zadání: Během stanování se stalo něco, co mohlo zničit přátelství kamarádů, kteří společně tráví prázdniny na ostrově. Objevila se tam pomluva. Zkusme si poslechnout, jak pomluva zní. Rozdělte se do skupin po třech nebo čtyřech. Každá skupina si sedne do jednoho stanu a připraví si scénku, kdy někoho pomlouvá. Až budete hotoví, zvedněte ruku. Všechny skupiny postupně zahrají, jak pomluva zní, nebudeme dělat mezi skupinami přestávky. O svých zážitcích si řekneme, až v kruhu.

Jak pomluva zní-reflexe

Zadání: Představte si, že mezi vámi sedí někdo, kdo slyšel, jak ho ostatní pomlouvají. Jak myslíte, že se cítí?

Učitel pošle kámen, žáci si posílají mluvící kámen a odpovídají na otázku.

Pomoc-ulička

Ten, koho zasáhla pomluva, je zraněn, ztratil důvěru a přátelství. Poradte mu, co má dělat, když o sobě vyslechl pomluvu.

Zadání: Vytvořte uličku, kterou bude jeden z vás procházet. Když se vám podívá do očí, poradte mu, řekněte mu svůj názor, své pocity.

Hra

Zadání: Nyní si celou situaci zahrajeme od začátku až do konce. Hra začíná v kempu, kdy jeden z vás půjde večer kolem stanu na záchod a uslyší, jak si o něm vyprávíte. Pomluva se šíří od stanu ke stanu. Ten, kdo slyšel, jak ho ostatní pomlouvají, se pokusí udělat to, co myslí, že je nejlepší v dané situaci udělat.

Učitel pomáhá bočním vedením, hra se může opakovat, žáci se mohou v hlavní postavě vystřídat, vyzkoušet různá řešení. Pokud se nikdo nenajde, stane se hlavní postavou učitel.

Reflexe

Na závěr žáky vyzveme ke sdílení pocitů z lekce. Co si z lekce odnášíte?

6.9 Lekce – Dobro nebo zlo

Téma: Problémy druhých

Hlavní cíl: Vyjadřování citů

Cíle v dramatické rovině: Rozvíjet jednání v jednoduchých rolích, schopnost reflektovat své prožitky

Cíle v etické rovině: Rozvoj sebepoznání, rozvíjet schopnost identifikace citů a jejich usměrňování, rozvoj komunikace, tvořivé řešení problémů

Pomůcky: Lístičky s činnostmi, kamínek, odznaky, bílé a šedivé kartičky, psací potřeby, šátek jako zástupná rekvizita pro hru v roli dívky z ostrova

Kruh

Setkání v kruhu, pozdravy očima, připnutí odznaků - rituál

Navození tématu hrou „Černý Petr“

Žáci se postaví do řady, zády k učiteli, který jim na záda nalepí lístičky s různými činnostmi dvou kamarádů. Jejich úkolem je beze slov najít spolužáka, který má stejnou kartičku, jako mají oni. Jeden z dětí dvojici nenajde, a to je Černý Petr. Hru můžeme opakovat, pokaždé je Černý Petr někdo jiný.

Reflexe

Necháme říci pocity či myšlenky, které napadaly děti v souvislosti s Černým Petrem.

Kruh-otázka s mluvícím kamenem

Děti odpoví na otázku, jaký je Černý Petr?

Vyprávění

Zadání: Na ostrově žila dívka, která ubližovala druhým. Cítila se také jako ten „Černý Petr“. Měla pocit, že ji nikdo nechce, nikdo ji nemá rád nebo že ji svět zradil a vzal jí její rodiče. Proto urážela a vysmívala se, dělala ostatním naschvály. Často se v tom úplně vyžívala. My jsme minulou hodinu zkoušeli přijít na to, proč to dělala. Vzpomenete si, na co jste přišli?

Děti necháme v kruhu vyprávět.

My se na urážení zkusíme podívat z různých úhlů.

Lístičky

Zadání: Napište na lísteček větu, kterou můžeme někoho zranit nebo mu ublížit.

Na druhý lísteček napište větu, která druhého zahřeje u srdce.

Dobro a zlo

Děti se posadí proti sobě a budou představovat dva póly, dobro (lásku) a zlo (urážky).

Když se učitel postaví na stranu zla, děti postupně řeknou větu s urážkou a zlobou. Potom se postaví na druhou stranu dobra a lásky. Obě strany se vystřídají.

Relaxace

Zadání: Každý z nás si ve svém životě volí, na jakou stranu se vydá. Každý den si volíme mezi láskou, kamarádstvím a zlobou, nevraživostí a urážkou. Nyní se pohodlně položte, zavřete oči a zhluboka se třikrát nadechněte a vydechněte. Soustředíte se jen na svůj dech, nádech a výdech. Nyní si představíme urážení druhých, může se vám vyjevit v různé formě, barvě. Pozorně si ho prohlédněte. Urážení je zlo, které chce ubližovat, myslí jen na sebe a pro nikoho nemá slitování. Nikdo ho nemůže přelstít, překonat ho může pouze láska. Vnímejte, jak začíná proudit vaším tělem, je to úlevný pocit radosti, jako když se vám podaří udělat někomu radost, když někomu pomůžete. Je vám lehké a volně. Zhluboka se nadechněte, cítíte se příjemně, volně, plní energie a života.

Reflexe

Učitel se zeptá, zda by někdo ostatním chtěl něco říci, co zažil během relaxace.

Ulička

Zadání: Nyní jsme schopni pomoci domorodé dívce z ostrova Taiwai, kterou něco trápí, a proto je zlá a krutá k druhým lidem.

Dítě, které hrálo v předchozí hře domorodou dívku, bude procházet uličkou a ostatní ji mohou říci, jak se zbavit Černého Petra, co udělat, aby jí bylo lépe. Pokaždé budou rady jiné, protože pokaždé se jedná o úplně jiný příběh.

Transfer

Zadání: Někdy si s námi život zahraje ošklivou hru a my si nevytáhneme dobrou kartu, neznamená to ale, že bychom neměli šanci něco ve svém životě změnit. Dívce z ostrova jste dali rady, ale možná tady v kruhu nebo jinde ve vašem životě je podobná dívka či kluk, kteří mají pocit, že mají v životě smůlu. Kdo nebo co může pomoci jim? Máte k dispozici jedno nebo dvě slova, tak to dobře rozvažte. Učitel nechá kolovat mluvící kámen, každý kdo ho má, může říci, co ho napadlo.

Otázky:

Z čeho pramení nadávky a urážení?

Odkud přichází slova přátelství, podpory, lásky?

Průběh lekce:

Přítomno 13 žáků.

Kruh

Do kruhu si sedáme až na počtvrté, některé děti byly nevybouřené a nezvládly se koncentrovat, proto jsem chůzi prostorem modifikovala různými úkony: skáчете do výšky, plavete v moři, plazíte se po zemi, skáчете žabáky atd.

Navození tématu hrou „Černý Petr“

Žáky hra velmi zaujala, vzájemně spolupracovali. Přestože v běžné komunikaci se někteří hoši odmítají bavit s dívkami, při hrách a činnostech u většiny funguje komunikace dobře.

Reflexe

Některé děti, které byly v roli Černého Petra, hodnotily tuto roli jako nepříjemnou, jedna dívka si povzdychla, že zná tuto situaci velmi dobře, že je často sama. Chlapce, který je ve skupině oblíbený, se role Černého Petra nedotkla, bral to jako hru.

Kruh-otázka s mluvícím kamenem

Padaly odpovědi typu: „Je sám, nikdo ho nechce, všichni se ho bojí, všichni se ho snaží zbavit, je na obtíž.“

Vyprávění

Děti si bez problémů vybavily příběhy dívek, vyprávěly je třem dětem, které minulou hodinu chyběly. Příště bych místo vyprávění nechala příběhy domorodé dívky skupinami přehrát.

Lístčky

Na bílý lístek děti psaly větu, která druhého potěší, zahřeje, na šedivý lístek větu, která může druhému velmi ublížit. Větám děti věnovaly velkou pozornost, nikdo neměl problém s formulací.

Dobro a zlo

Pro některé děti bylo velmi těžké říci nahlas urážlivou větu. Pomohlo, že slyšely ostatní a že po urážkách mohly říkat slova laskavá. Všimla jsem si, že pro dívku EK, která nezažívá přijetí od třídy, byla laskavá slova balzámem, velmi tato slova prožívala a dokonce své pocity vyjádřila slovy. Po skončení aktivity nakonec děti vymyslely, že šedivé lístky roztrhají a bílé si vzájemně předají. Vznikl z toho krásný akt přátelství.

Reflexe

Některým dětem chvíli trvalo se uvolnit, musela jsem dva chlapce zklidnit dotykem. Po relaxaci dvě děti měly potřebu říci o svých zážitcích. Měly velmi živé představy zla a lásky.

Ulička

Tři děti, které nebyly minulou hodinu přítomny, se neuměly do situace vžít, proto mlčely. Ostatní říkaly slova podpory, povzbuzení. U dívky, která přišla o rodiče, to bylo

nejnáročnější. Žákyně v této roli žádné rady nepřijala, stála si za svým, že život nemá cenu, je zlý a krutý. Žákyně, která hrála tuto roli, prochází velmi těžkým osobním konfliktem. Její rodiče jsou novináři a nemají na dívku čas, hlavně otec, který pobývá většinu času v zahraničí. Námět této improvizace vymyslela právě tato dívka, která se snaží všemi možnými způsoby upozornit, že chce pozornost. Naštěstí ode mne podporu přijala. Řekla jsem jí, že zažívá ve svém životě veliký smutek, že cítím, že je to pro ni hodně těžké a bolestné. Kdyby někdy chtěla přijít si popovídat, že budu ráda.

Transfer

Většina dětí by se při problémech obrátila na maminku, rodiče, jedno na psychologa a dvě děti na kamaráda.

Otázky

Na otázky už nezbyl čas, začali jsme jimi na začátku další lekce.

Autoevaluace:

U dětí jsem mohla pozorovat spolupráci, vzájemnou komunikaci. Zlepšila se atmosféra při společné práci, děti pracují v přátelském ovzduší. Tato lekce prostřednictvím prožitku umožnila dětem zaujmout postoj k urážkám, uvědomují si, že urážení druhé zraňuje. Pokud nyní přijde další situace, kdy budeme řešit urážení, můžeme se na ně konstruktivně podívat, rozebrat možné příčiny a tím urážky zbavit negativního dopadu.

Tento scénář se velmi odklonil od tématu ostrova. Aby došlo k většímu propojení s celkem, bylo by efektivnější využít pro toto téma prostředí ostrova.

NÁVRH LEKCE

Téma: Urážky

Cíl: Rozvíjení a uspokojování potřeb sebeúcty

Chůze s prožitkem

Zadání: Nyní jste se stali domorodou dívkou. Podle mého vyprávění se zkuste vcítit do jejích pocitů, přání a myšlenek. Zkuste zobrazit na svém držení těla a chůzi její pocity.

Vyprávění učitele:

Maminka mi vždycky říkala: „Ty nic nedokážeš, jsi moc slabá. Podívej se na sestru, ta má víc síly. Doopravdy nestojíš za nic.“ Tatínek většinou mlčel. Sestra se mi pak posmívala a před ostatními mě urážela. „Podívejte, je slabá jak moucha, co z ní bude,“ křičela. Zvykla jsem si, že mě doma uráželi a o to víc jsem začala být zlá na ostatní ve škole. Bála jsem se, že mě budou zase ponižovat, a tak jsem raději nikomu nedala šanci, aby se mi smál.

Pouze babička mi říkala: „Věř si! Dokážeš všechno, co chceš.“ S babičkou jsem ráda.

Reflexe

S žáky probereme vliv držení těla na naše pocity, zda se dá z chůze a postoje zjistit, jak se druhý cítí.

Hlasy

Zadání: Rozdělte se do dvou skupin. Jedna skupina bude tvořit hlasy, které dívce ubližují a zraňují ji a druhá skupina zkusí dívku podpořit, povzbudit, dát jí dostatek odvahy. Nesmíte se překřikovat, můžete se střídat po větách.

Skupiny se potom vystřídají.

Učitel v roli domorodé dívky vyslechne obě skupiny, potom vystoupí a řekne své pocity, poděkuje za podporu a pomoc.

Reflexe

Co s námi dělají urážky a nadávky? Vyzveme děti, aby postupně vstupovaly do kruhu a pantomimicky ukázal místa na těle, kde nejvíce při urážkách cítí bolest.

Co s námi dělá ocenění a pochvala? Vyzveme děti, aby postupně vstupovaly do kruhu a pantomimicky ukázaly místa na těle, kde cítí pochvalu a ocenění.

Relaxace

Pustíme relaxační hudbu a učitel vede děti k uvolnění nahromaděného stresu z těla pryč.

Závěr

Jak mě tato lekce ovlivnila? Naučila mě něco nového? Jak se cítím?

6.10 Lekce Palmový olej

Téma: Plantáže palmy olejné

Hlavní cíl: Vytváření pocitu odpovědnosti za naše rozhodnutí

Cíle v dramatické rovině: Rozvíjet hru v roli, rozvoj pantomimy, rozvíjet schopnost výrazu pohybem, reflektovat svůj prožitek z práce

Cíle v etické rovině: Budování odpovědného chování vůči přírodě, rozvíjení citlivosti k životnímu prostředí, ovlivnění spotřebitelského chování, rozvoj komunikačních schopností a kooperace ve skupině

Pomůcky: odznaky, kamínek, arch papíru, psací potřeby, materiály o palmě olejné, kartičky s názvy zástupců

Kruh

Rituál pozdravení, posílání mluvícího kamene, jak se máme, s jakou náladou přicházíme. Připnutí odznaků cestovatelů.

Brainstorming

Zadání: Ocitli jsme se na ostrově a dnes ho prozkoumáme z pohledu přírodovědců. Na tuto plachtu napíšeme, co všechno může růst a žít na ostrově Taiwan.

Honička se záchranou

Honič honí ostatní, ti se mohou zachránit, když si dřepnou a řeknou nějaké zvíře, rostlinu rostoucí na ostrově.

Pohyb v prostoru

Učitel udává rytmus chůze rytmickými dřívky. Po signálu štronzo, žáci ztuhnou a učitel jim zadá nějaké vlastnosti zvířat. Žáci je pantomimicky znázorní. Učitel jejich snahu popisem oceňuje, komentuje. Když začne hrát na dřívka, žáci se znovu stávají lidmi a chodí do rytmu. To se celé několikrát opakuje podle situace a aktivity dětí. Příklady vlastností: jste zvíře, které spí; je plaché a nechce být vidět; je sebevědomé, jde na lov; utíká před lovcem; plazí se po zemi; je výborný letec.

Vyprávění

Zadání: Každý z nás má představu ostrova Taiwan. Je to krásné místo, žije zde velké množství zvířat a rostlin. Bohužel zdejší obyvatelé mají problémy najít práci, někteří jsou velmi chudí. Jednoho dne ale přichází nabídka pěstování palm na plantážích pro výrobu palmového oleje. Rozdělíme se do skupin podle toho, kým se na chvíli chceme stát, či stanovisko si chceme zakusit. Je ale důležité, abyste se rozdělili tak, aby v každé skupině někdo byl. Na kartičkách máme představitele tří skupin: zástupci obchodníků, zástupci obyvatel ostrova, zástupci přírodovědců. Každá skupina má přispět svou připravenou řečí k rozhodnutí, zda se na ostrově bude či nebude pěstovat palma olejná. Pěstování palmy olejně na plantážích se neobejde bez kácení stromů, aby se investice vyplatila, bude potřeba vykácet polovinu pralesa.

Práce ve skupinách „Příprava na velké shromáždění“

Prostudujte materiály, které jsou zde k dispozici, a připravte si argumenty, které budou hájit vaše stanovisko. Je potřeba si ve skupině rozdělit role, kdo bude číst, kdo bude připravovat řeč, kdo bude mluvčí skupiny.

Večer se bude konat velké shromáždění, kde každá skupina vystoupí a přednese své stanovisko. Po jejich vystoupení bude následovat hlasování o palmových plantážích. Každý hlas je důležitý, rozhodnutí je vážné a ovlivní další budoucnost ostrova.

Hra Záplavy

Na ostrovech v Indonésii jsou často bouře a deště. Stává se, že lidé přijdou o veškerý svůj majetek a jsou odkázáni na pomoc druhých. Každý si z provázku udělejte vlastní obydlí. Vždy, když zabubnuji a řeknu: „Záplava“, musíte utéci z domova a jít se schovat na horu (židle na druhé konci třídy), po dalším zvukovém signálu (činely) se můžete vrátit domů. Někdo ale nenajde svůj příbytek a jde prosit o pomoc a ubytování ty šťastnější, jimž příbytek zůstal stát.

Hru není nutné zařazovat, je připravená pro případ, že by skupiny byly rychle hotové a zbyl nám čas.

Kruh

Hodnocení první části lekce „Palmový olej“. Děti zhodnotí svou práci a své soustředění, co se jim dařilo a co naopak nešlo, v čem je potřeba více zapracovat.

Průběh lekce:

Přítomno 10 dětí.

Kruh

Setkání v kruhu je posilující rituál, který děti bez výhrad přijaly. Díky tomuto rituálu se významně posilují vzájemné vztahy.

Po připnutí odznaků jsme se přemístili na ostrov Taiwai. Na začátek jsem dětem položila otázky z minulé lekce:

- *Z čeho pramení nadávky a urážení?*

Děti jsem předem nevrátila k příběhu, chtěla jsem vědět, jak budou reagovat bezprostředně, samy od sebe.

Pro některé jsem otázku musela konkretizovat: „Proč si lidé nadávají, navzájem si říkají ošklivá slova?“ Odpovědi dětí: „Jsou nešťastní, něco je trápí, nevědí si rady.“

- *Odkud přichází slova přátelství, podpory, lásky?*

Odpovědi: „Z radosti, kamarádství, z dobrého pocitu, ze štěstí.“

Náš příběh nás zavede do přírody, která nám dává spoustu dobrého, díky ní, můžeme žít a být šťastní. Zeptala jsem se dětí, co všechno nám dává příroda, bez čeho by nám nebylo tak dobře a hezky. Zde mohly děti čerpat ze svých zkušeností, hodně vzpomínaly na školu v přírodě (lezení po skalách, hry v lese, stavění domečků), děvčata zmínila vůně a barvy, jeden z chlapců řekl, že bez stromů by nebyl na zemi kyslík, jedna dívka řekla, že jí dělají radost její domácí mazlíčci.

Brainstorming

Při této práci se u dětí projevila potřeba vědět, co na ostrově může žít a co ne. Vedla jsem děti k tomu, že jsou přírodovědci a musí se domluvit, které druhy zvířat tam existují. Vedle domácích zvířat uvedly velmi pestrý přehled živočichů. Domluvily se, že mořské živočichy uvádět nebudou.

Honička se záchranou

Honičku děti vždy uvítají s nadšením.

Pohyb v prostoru

Toto cvičení se v lekcích pravidelně opakuje, pro žáky je to trénink soustředění, vnímání rytmu, vnímavosti sebe i druhých. Postupem času se stále vylepšuje zaplňování prostoru, pohyb dle rytmu. AW nezvládá základní pravidla, je jí nutno usměrňovat, opakovat základní pravidla.

Vyprávění

Vyprávění jsem spojila s relaxací. Díky pravidelnému opakování se dětem relaxace daří lépe, i když některé potřebují můj dotyk na zklidnění a uvolnění.

Práce ve skupinách „Příprava na velké shromáždění“

Práce ve skupinách od dětí vyžadovala spolupráci, rozdělení rolí, vzájemné vyjasňování obsahu. U každého žáka se projevila různá úroveň čtenářství, porozumění textu, obsahu sdělení. Průběžně jsem skupiny obcházela, kladla otázky, které děti mohly dál posunout v uvažování nad textem. Nejlépe se podařilo spolupracovat obchodníkům, rozdělili si texty k čtení, podtrhávali, vypisovali zásadní věty. Domluvili se, co kdo bude na shromáždění říkat. Skupina přírodovědců nespolečně pracovala, každý dělal sám za sebe. Skupina zástupců obyvatel úplně neporozuměla obsahu, do svého sdělení přidala své názory a domněnky.

Kruh

Sdělila jsem dětem, že jejich práce je nesmírně důležitá, že se od ní bude odvíjet další budoucnost ostrova.

Dětem se role zástupců velmi líbila. Některé si stěžovaly na složitost textů, z kterých měly čerpat. Odpověděla jsem jim, že práce zástupců lidí je velmi náročná, musí mít velmi dobrou slovní zásobu a umět dobře číst.

Děti hodnotily kladně hru na přeměnu zvířat, chtěly by ji hrát častěji.

Skupiny si u mě nechaly své zápisky a materiály, hodinu jsme ukončili s tím, že příště nás bude čekat velká volba, zda se na ostrově Taiwai bude pěstovat palma olejná nebo ne.

Autoevaluace

Při realizaci této lekce jsem mohla sledovat, jak důležitá je čtenářská gramotnost a kritické myšlení. Téma bylo velmi těžké a složité. Tím, že jsem žáků neřekla bližší informace, byli odkázáni na své čtenářské dovednosti a spolupráci ve skupině. Skupina obchodníků velmi dobře zvládla techniku lživé reklamy, bez výčitek svědomí si vymýšleli vše, jen aby vyhráli. Naopak skupina přírodovědců byla složená z dívek, které mají opravdový vztah ke zvířatům. Povedlo se jim v textu najít a pochopit, jaké nebezpečí hrozí ostrovu, pokud dovolí výsadbu plantáží. Navzájem nespolupracovaly, každá si připravila vlastní řeč. Skupina, která byla v roli obyvatel, dobře neprostudovala texty, spíše si svou řeč připravovala ze svých domněnek a pocitů. Lekce byla významnou diagnostikou skupin, jejich schopností a ochotou spolupráce, čtenářské gramotnosti. V této lekci se pouze připravovala půda pro přijetí odpovědnosti k ekologickým problémům. Přála bych si, aby žáci pochopili, že pouze mít rád zvířátka nestačí, že někdy je nutné se někdy uskromnit, nemít vše, co chci.

6.11 Lekce – Volba

Téma: Vytváření elementárního povědomí o globálních environmentálních problémech

Hlavní cíl: Vytváření odpovědnosti za spotřebitelské chování

Cíle v dramatické rovině: Zkoumání témat a konfliktů na základě vlastního jednání, rozvíjet řečové a pohybové dovednosti

Cíle v etické rovině: Vést k vytváření citlivého vztahu k přírodě, rozvíjet tvořivost, naučit se řešit problémy, rozvíjet komunikaci a spolupráci

Pomůcky: kamínek, odznaky, rytmičné nástroje, fotografie chlapce, letáčky s nabídkou práce, informace o pěstování palmy olejné a zápisky skupin z předchozí lekce, volební schránka, volební lístky, psací potřeby, počítač a projektor na závěrečný film

Kruh

Privítání dětí, krátké shrnutí předešlé lekce s pomocí zápisu brainstormingu. Připomeneme si hlavní otázku, před kterou za chvíli budou stát všichni obyvatelé ostrova. „*Bude se na ostrově Taiwan pěstovat palma olejná na plantážích?*“

Hra na rozehrátku

Varianta hry „Záplava“- zadáme tři signály: voda (zvukový mlýnek), vítr (triangl), tygr (tamburína). Na signál voda děti musí vylézt nad podlahu (židle, stůl, lavice), při větru si musí lehnout na zem, při signálu tygr musí ztuhnout. Kdo zadaný signál splete, vypadává ze hry.

Vyprávění

Obyvatele ostrova čeká důležitý krok, který může všem změnit život. Večer se sejde celý ostrov, aby rozhodl, zda se budou budovat nové plantáže palmy olejné či ne. V tuto chvíli se ve městě zástupci radí a rokují. Ale zatímco jedni rokují a plánují svou řeč, všední život obyvatel ostrova jde svým tempem.

Fotka

Po kruhu učitel pošle obrázek chlapce. Každý zkusí říci, co můžeme o chlapci určit přesně a co jsou jen domněnky.

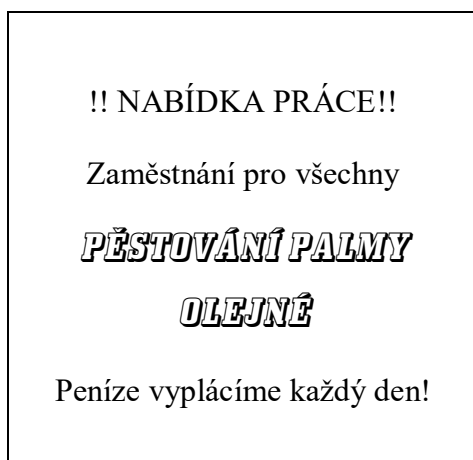
Vyprávění

Chlapec se jmenuje Markus a žije na ostrově Taiwan. Má maminku a tatínka a malou sestřičku Li. Markusova rodina je velmi chudá, maminka se stará o domácnost a tatínek nemá stálou práci, někdy pomáhá v přístavu, nebo pomáhá se sklízni či rybolovem. Jsou ale dny, kdy tatínek práci nemá, potom je doma těžko, rodina má hlad.

Hra „Všední život rodiny Markuse“

Skupina si rozdělí role a zahrají nějaký okamžik ze všedního života rodiny.

Všechny skupiny necháme přehrát, potom učitel zavolá žáky, kteří mají roli tatínka. Dá jim do ruky leták:

Hra „Rodina Markuse po přečtení letáku“

Skupina zahraje, jak rodina přijala zprávu o nabídce zaměstnání. Necháme přehrát všechny skupiny.

I rodina Markuse se vydává na shromáždění, kde proběhne volba.

Poslední přípravy před shromážděním

Zadání: Už se blíží čas na vystoupení všech skupin. Máte posledních pár minut na připravení své řeči.

Prezentace skupin „Shromáždění“

Učitel v roli moderátora shromáždění zve jednotlivé mluvčí. Všechny skupiny se pozorně vyslechnou, na závěr vystoupení moderátor dovolí publiku položit několik otázek. Po skončení vyzve k volbě.

Volba

Volba se uskuteční za závěsem, kde každý na lístečky dle svého uvážení napíše ano (pro pěstování palmy olejné) ne (proti pěstování palmy olejné) a vhodí je do volební urny.

Výsledky

Učitel stále v roli moderátora přečte výsledek voleb.

Reflexe

Učitel pošle kamínek, kde se každý může vyjádřit se svou spokojeností či nespokojeností z výsledku voleb.

Zhlédnutí filmu¹

Učitel děti vyzve, aby si pohodlně sedly a podívaly se na film, který natočila jedna organizace, která bojuje proti pěstování palmy olejné na plantážích.

Otázky

Proč myslíte, že lidé pěstují palmu olejnou, když vědí, že to ničí přírodu a hubí zvířata?

Co byste lidem vzkázali?

Jak mohu jako Čech pomoci ostrovům v Tichomoří?

Transfer

Sledujte složení výrobků, které vaše rodina používá, sledujte, kde je přítomný palmový olej.

Průběh lekce:

Přítomno 13 žáků.

Kruh

Děti vzpomínaly na práci ve skupinách, pamatovaly si, v jaké skupině byly. Byly dobře naladěné, pouze jeden žák si stěžoval, že není ve své kůži. Tři žáci na minulé lekci nebyli. Zdůraznila jsem, že pro tyto tři žáky bude velmi důležitá prezentace názorů na výsadbu palmy olejné. Budou se rozhodovat podle jejich vystoupení.

Hra na rozehrání

Hra děti zaujala, dokázaly využívat celý prostor třídy, zařadili jsme do hry pohyb podle rychlostí: 1 (chůze), 2 (mírný klus), 3 (běh). Zbyli tři chlapci, kteří se nadali zmást.

Fotka

¹ Youtube.com: *Onslaught(er) - film o palmovém oleji* [online]. 2010 [cit. 2016-06-19]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=mxCKCmSn1RI>

Některým dětem dělalo problém odlišit domněnku od faktů, museli jsme o tom déle hovořit. Děti z fotky vyčetly, že se jedná o chlapce tmavé pleti, hraje rád fotbal, žije na místě, kde rostou palmy, je mu kolem 9 let.

Hra „Všední život rodiny Markuse“

Všechny skupiny hrály simultánně, ve třídě se zvýšil hluk a některé skupinky jsem musela korigovat otázkami, aby se držely tématu. Při závěrečné diskuzi vyplynulo, že být tatínkem a maminkou je hodně těžké. Žáci, kteří hráli v rodině Markuse děti, popisovali své rodiče slovy: „Maminka nás stále komandovala a tatínek dělal, jako by doma nebyl.“ Pouze jedna skupina byla spokojená, vše klapalo, domlouvali se a nehádali se.

Hra „Rodina Markuse po přečtení letáku“

Všechny skupiny zahrály nadšení, příběhly, kde se mohou přihlásit k práci.

Prezentace skupin „Shromáždění“

Každá skupina měla připravené již z minulé lekce své argumenty, skupina přírodovědců a zástupců obyvatelstva ostrova varovala před nebezpečím pěstování palm na plantážích. Zato obchodníci moc nemluvili, pouze stručně heslovitě řekli, jak se všem vyplatí pěstovat palmu olejnou, že obyvatelé budou mít dostatek všeho, že se nemají čeho bát.

Při diskuzi se jedna žákyně ptala, zda sousední ostrovy také pěstují palmu olejnou. Zde jedna z dívek, která zastupovala přírodovědce, odpověděla, že ano a že se jim vůbec nedaří tak dobře, jak tvrdí obchodníci. Obchodníci znovu opakovali svá hesla, že nehrozí žádné nebezpečí a všichni dostanou zapláceno.

Po diskuzi jsme s žáky připravili volební místnost a za plentou žáci házeli do volební urny svou volbu.

Výsledky

Po přečtení zavládla u části skupiny radost a na druhé straně i smutek. Žáci z 11 hlasů hlasovali pro pěstování palmy olejně šest ku pěti.

Reflexe

Video jsem žákům nemohla pustit, nefungoval internet. Proto jsme rovnou přešli k hodnocení lekce. Děti, které se snažily ostatní přesvědčit, že pěstování palmy olejné na plantážích je nebezpečné, byly strašné zklamané a smutné. Jedna dívka to velmi prožívala. Jiná to komentovala slovy, že palma olejná má také velký užitek a že to snad nebude tak strašné. Naopak děti, které byly v roli obchodníků, reflektovaly radost, ptala jsem se jich, zda hlasovaly v roli obchodníků anebo ostrovanů. Nato mi neodpověděly. Zde se možná projevila má chyba, že jsem nezdůraznila, že se před hlasováním stáváme všichni ostrovany. Možná by volby proběhly jinak.

Transfer

Zadání: Sledujte složení výrobků, které obsahují palmový olej.

Skončili jsme hodinu s tím, že si pustíme video o pěstování palmy olejné během týdne.

Otázky

Proč myslíte, že lidé pěstují palmu olejnou, když vědí, že to ničí přírodu a hubí zvířata?

Co byste lidem vzkázali?

Jak mohu jako Čech pomoci ostrovům v Tichomoří?

Pokud je palmový olej v tolika výrobcích, co by se stalo, kdyby se přestalo s pěstováním palmy olejné?

Na video se mohli podívat až za týden, protože ve škole nefungoval internet. Žáci byli velmi zasaženi důsledky, které má pěstování palmového oleje na plantážích. Velmi výstižně vystihli důvody, proč lidi nadále pokračují v drancování pralesů. Na otázku, proč lidi pokračují v pěstování palm na plantážích, odpověděli, že kvůli penězům, aby se lidi nemuseli uskromnit, že lidé chtějí mít všechno, že jim na zvířatech a přírodě nezáleží. Na otázku, kde všude se vyskytuje palmový olej, dokázali všichni vyjmenovat několik výrobků, jedna z dívek jich přinesla popsanou celou stránku.

Zpětně jsme se vrátili k výsledku voleb, rozebírali jsme, jak se to stalo, že pěstování palm na plantážích dostalo více hlasů. Došli jsme k závěru, že to bylo kvůli přesvědčivé a lživé reklamě obchodníků a neprůrazné propagaci přírodovědců a zástupců obyvatel. Žáci tak na vlastní kůži zažili, že reklama může být lživá, že jsou lidé, které se neostýchají lhát. Také

si mohli uvědomit, jak se důležité spolupracovat a táhnout za jeden provaz. Tato lekce zatím vyvolala největší negativní emoce. Musela jsem děti uklidnit, že svou volbou nikomu neublížily, že to byla hra.

Autoevaluace

Tato lekce splnila více cílů. Velmi výrazně si žáci uvědomili důležitost čtenářských dovedností a vzájemné spolupráce. Také získali zkušenost se lživou reklamou, nahlédli na odvrácenou stránku některých obchodníků, kteří jsou lhostejní k přírodě. Většina dětí o tom s rodiči hovořila, při nákupu sledují, v jakých výrobcích je přítomen palmový olej.

6.12 Lekce – Sochy 1

Téma: Ocenění druhých

Hlavní cíl: Rozvíjet schopnost pozitivního hodnocení

Cíl v dramatické rovině: Prostřednictvím hry na sochy chápat vlastnosti lidí

Cíl v etické rovině: Pozitivně hodnotit druhé, rozvoj komunikace, rozvíjet schopnost identifikace citů

Pomůcky: kamínek, rytmické hůlky, kartičky s vlastnostmi, prázdné karty, psací potřeby

Kruh

Poslání mluvícího kamínku, každý řekne s jakou náladou a energií přichází. Připnutí odznaků, které nás přenesou na ostrov Taiwan.

Hra na rozehrátku Sochy

Děti se rozdělí na prodavače, zákazníka a sochy, učitel vytukává rytmus, podle kterého se děti-sochy pohybují, když učitel přestane vytukávat rytmus, prodavač vykřikne své přání: Změňte se na sochy... tanečníků, zvířat, svatých apod. Děti vytvoří sochy podle přání prodavače. Potom přijde nakupující a vybere si sochu, která ožije a odejde s ním.

Vyprávění

Váš pobyt na ostrově Taiwan se blíží ke konci. Máte za sebou spoustu zážitků, překonali jste mnoho překážek, splnili jste řadu úkolů. Nyní vás čeká poslední zkouška, zkouška odvahy a pravdy. Abyste v této zkoušce obstáli, bude potřeba, abyste se pravdivě podívali

do svého srdce a našli tam své dobré vlastnosti, které si třeba ani neuvědomujete. Nyní je budete hledat a pokusíte se je pojmenovat. Možná přitom hledání narazíte na nějaké vlastnosti, které vám brání v tom, co umíte, v čem jste dobří. Tyto své vnitřní protivníky taky nazvete a pojmenujete.

Sochy

Zadání: Na zemi máte kartičky s napsanými názvy pozitivních a negativních vlastností. Každý si vybere jednu dobrou a jednu špatnou vlastnost. Rozdělte se do dvojic, jeden z dvojice bude sochař a druhý socha. Sochař má za úkol z vašeho těla vytvořit sochu, která bude zpodobňovat vámi vybranou vlastnost. Potom zhodnotíme, jak se vám to povedlo.

Dvojice si potom vymění role.

Ocenění

Učitel rozdává prázdné kartičky tak, aby každý ze skupiny měl jednu kartu. Nyní napište jména vašich kamarádů a k nim připište jednu vlastnost, které si na nich nejvíce ceníte. Až budete mít napsané kartičky pro všechny spolužáky, předejte si je navzájem.

Reflexe

Posílání kamínku přátelství, žáci odpovídají na otázku: „Dozvěděli jste se o sobě něco nového, co vás překvapilo, co jste nevěděli nebo nečekali?“

Průběh lekce:

Přítomno 12 žáků.

Kruh

Při posílání kamínku všichni vyjadřovali spokojenost, jen jedna dívka EK vyjadřovala zármutek z rozhodnutí o pěstování palmového oleje. Sdělila jsem jí, že naštěstí naše volba byla pouze „jako“ a že jsme naší volbou nikomu neublížili. Můžeme pomoci tím, že nebudeme podporovat konzumní způsob života, že budeme přemýšlet o tom, co a kde nakupujeme. Tuto lekci s námi absolvovala žákyně z naší třídy, která ale do kroužku nechodí. Prosila mě, že by se ráda zúčastnila, že jí odpadla hra na hoboje. Při úvodu jsem si mohla všimnout dívčích rozpaků, neuměla vyjádřit, jak se cítí, jakou má náladu.

Uvědomila jsem si, že ze začátku s tím měli žáci problémy, nyní se nikdo nebojí vymezit a říci, jak se má, s čím přichází.

Hra na rozehřátí Sochy

Tuto hru jsem nakonec nezařadila, měla jsem pocit, že by děti odvedla jiným směrem. Děti si vyžádaly hru z minulé hodiny, jen jsme ji trochu upravili, signály byly dány hrou na ozvučná dřívka. Jedno ťuknutí znamená stát (TYGR), ťuknutí čtyřikrát znamená vylézt na židli (ZÁPLAVA), ťuknutí velmi rychle šestkrát znamená lehnout na zem (ZEMĚTŘESENÍ).

Vyprávění

Zvykli jsme si, že když vypravuji, děti si lehají na zem, začínám kratičkou relaxací, koncentrací na dech, svalové uvolnění. Většina žáků s relaxací už nemá problémy.

Sochy

Děti se rozdělily do dvojic, zbyla jedna trojice. Velmi dobře spolupracovaly, některé dvojice zkusily více vlastností. Když se děti vystřídaly, udělali jsme výstavu soch a jedna polovina dětí si sochy prohlédla, společně jsme komentovali jednotlivé dvojice. První polovinu znázorňovaných vlastností většina dětí nepoznala, při druhé se dětem povedlo poznat všechny vymodelované vlastnosti. Bez problémů pracovala i AW.

Ocenění

Tuto práci jsem motivovala během vyprávění, kdy jsem zdůraznila potřebu vzájemné pomoci. Dobré vlastnosti (naše poklady) musíme někdy vykopat a naše špatné vlastnosti jsou protivníci, které musíme překonat. Řekla jsem dětem, že si teď mohou pomoci tím, že zkusí každému napsat, čeho si na něm cení. Děti se do práce pustily s energií a během celé práce bylo cítit napětí a radost. Pro mne bylo velmi příjemné sledovat děkovné pohledy, úsměvy, ostych mezi žáky. Vládla velmi pěkná atmosféra.

Reflexe

Všichni žáci se shodli v tom, že se dozvěděli něco nového. Pro všechny to byl příjemný zážitek. Na závěr jsem jim sdělila, ať si papírky uschovají jako své poklady. Možná je brzy budou potřebovat.

Autoevaluace

Na začátku lekce jsme dokončovali lekci Palmový olej, která pro děti byla silným tématem. Většina z nich má velmi dobrý vztah ke zvířatům a možná proto se jich tak téma dotklo. Na tuto práci by bylo dobré navazovat, aby si žáci uvědomovali důsledky lidských činností na přírodu a měli potřebu to změnit. Příště bych se ráda s dětmi věnovala velkochovům dobytka a slepičáren u nás v České republice.

Vlastnostem lidí a postav v literatuře se průběžně věnujeme celý rok. Podle chování dětí je téma lidských vlastností stále aktuální. Zajímá je, jací jsou, jak je hodnotí druzí, touží po ocenění. Během této lekce nikdo neměl problém s oceněním druhého, nikdo neporušil dohodu, že oceňujeme druhé a nekritizujeme. Pro dvě dívky AW a EK, které jsou často z kolektivu vylučovány, to bylo velmi posilující. Během předávání lístečků jsem pro lepší koncentraci nařídila ticho. Mohli se domlouvat pouze neverbální komunikací. Díky tomu se umocnil prožitek vzájemnosti, který by se mohl při běžném hovoru vytratit. Vzájemné oceňování v pozitivní atmosféře vnímám jako velmi silný stimulační prvek, který může pozitivně ovlivňovat postoje žáků a přístup k druhým.

6.13 Lekce – Sochy 2

Téma: Sebehodnocení

Hlavní cíl: Rozvíjet schopnost kritického zhodnocení svých vlastností

Cíl v dramatické rovině: Jednat přirozeně v roli, rozvíjet techniku živých obrazů, rozvíjet schopnost sebereflexe

Cíl v etické rovině: Sebepoznání, pozitivní hodnocení sebe i druhých, rozvíjet schopnost sebepojetí

Pomůcky: přehrávač, kartičky vlastností z minulé lekce, symboly moudrosti pro každého žáka, dopisní obálky, papíry, psací potřeby, kamínek, koberečky na relaxaci, brainstorming z první lekce, mapa ostrova, odznaky

Kruh

Přivítání, shrnutí předchozí lekce, připnutí odznaků.

Hra na rozehrání

Děti tančí na hudbu, při tanci učitel zadá pokyn, který musí vykonat při zastavení hudby. Příklady pokynů: všichni budete koukat na strop, ukážete prstem na dveře, dotknete se kamaráda, vytvoříte společné sousoší, uděláte sochu, která by mohla stát na náměstí.

Vlastnosti

Přečteme (připomeneme) si vlastnosti, které jsme dostali v minulé lekci od kamarádů nebo vlastnosti, které jsme modelovali pomocí soch.

Hra

Zadání: Naše vlastnosti ovlivňují vše, co děláme. Vlastnosti určují, jak něco děláme, co děláme, co u toho prožíváme. Nyní vytvořte dvojice nebo trojice a sehrajte několik situací (minimálně dvě), kde zahrajete, jak se vaše vlastnosti projevují. Hrajeme všichni najednou. Vždy se před zahráním domluvte, jakou vlastnost chcete, aby byla ve scéně zobrazena, budete to potřebovat na další práci. Můžete si i vlastnosti, které hrajete, zapsat.

Živé obrazy

Zadání: Formou živého obrazu vytvořte ze svých těl album zobrazených vlastností. Jednotlivé fotky se budou měnit na počítání od jedné do pěti, vždy na chvíli v živém obrazu setrváte a potom počítáte do pěti. Na pět znovu ztuhnete v další fotce.

Prezentace připraveného pásma živých obrazů.

Sochy moudrosti

Zadání: Nyní přichází rozhodující chvíle, čeká vás chůze kolem soch vnitřní moudrosti. Vždy jeden bude procházet, ostatní se stanou sochami a vytvoří uličku pravdy. Procházející, aby mohl projít, musí u každé z dvojice říci svou dobrou nebo svou špatnou vlastnost. Musí být k sobě pravdivý a upřímný. Komu se podaří projít až na konec uličky, vezme si z oltáře symbol moudrosti. Kdo projde, stává se znovu sochou a prochází další.

Hodnocení

Každý zhodnotí sám sebe, jak si vedl, zda zvládl projít uličkou lehce, či se mu to nepovedlo. Pokud se stane, že uličkou někdo neprojde, učitel ho vybídne k nalezení řešení,

zeptá se, co by mu poradili ostatní, v čem by mu mohli pomoci. Po podpoře a vzájemné pomoci může dojít i ten, který na poprvé neuspěl.

Já v budoucnu

Nyní si napište dopis, který mi po napsání odevzdáte a já vám ho dám na začátku nového školního roku. Napište si, co myslíte, že vám jde a na čem můžete stavět, napište tam, na čem byste měli více zapracovat, kde máte slabiny. Začněte tím, že se oslovíte, například: „Milý Honzo, chci ti napsat...“. Po napsání dopis zalepte a nadepište svým jménem. Dopisy nikdo nebude číst, jsou pouze pro vás.

Relaxace

Dnes jste splnili všechny úkoly na ostrově Taiwan. Nyní se položte na kobereček a v myslí se rozlučte s ostrovem a lidmi, které jste tam potkali. Možná si vzpomenete na nevidomou Lucku, možná popřejete dívce, která ubližovala druhým hodně štěstí, třeba se vám před očima objeví Markus. Někdo se ještě může v myslí přenést k domorodcům do vnitrozemí ostrova. V naší myslí můžeme cestovat časem a být na různých místech světa. Nyní ale naše cesta končí. Odnášíte si z ní symbol moudrosti, který vám bude připomínat, že je stále potřeba se učit a hledat nové cesty, že je třeba na sobě pracovat a překonávat své slabé stránky.

Představte si malé letiště u pobřeží, nasedáte do letadla. Naposled se podíváte z okénka a letadlo stoupá a letí zpět do Čech. Cesta utekla velmi rychle, možná jste ji dokonce celou prospali, ale už letadlo přistává a vy jste v Pardubicích na letišti. Tam už na vás čeká vaše rodina, která se těší na vyprávění.

Vyprávění

Děti si sednou do kruhu a pošlou mluvící kamínek. Kdo má kamínek začne vyprávět zážitky z ostrova, ostatní pokračují ve vypravování, nikdo se neopakuje, každý přidá něco, co ještě nebylo řečeno.

Transfer

Vrátíme se zpět na začátek k našemu brainstormingu „*Co můžeš zažít, když jsi někde delší čas bez rodiny*“, necháme děti napsat další postřehy, nápady, zkušenosti, které je napadnou.

Na závěr napište vlastnost, kterou jste se během naší cesty o sobě dozvěděli, co si odnášíte s sebou do reálného života.

Průběh lekce:

Přítomno 11 dětí.

Kruh

Velké množství dětí vyjadřovalo špatnou náladu, únavu. Z minulé hodiny si nejvíce pamatovaly lístečky s oceněním, hodně jich zmínilo palmový olej. Protože minulou hodinu dvě děti nebyly, nechala jsem ostatní vyprávět děj filmu a jaký byl průběh minulé lekce.

Hra na rozechřátí

Děti jsem předem upozornila, že když přestane hrát hudba, musí udělat sousoší o dvou maximálně třech dětech, dvojice či trojice se nesmějí opakovat. Cílem byl vzájemný kontakt a neverbální komunikace. Sousoší mělo vždy něco symbolizovat, či někam ukazovat, vzájemně se spolu propojit. Některé děti se vyhýbaly AW, nechtěly s ní být v soše.

Vlastnosti

Zde došlo k velkému posunu, děti uměly bez problémů vyjmenovat velké množství negativních i pozitivních vlastností.

Hra

Děti si odhlasovaly, abych je rozdělila do skupin. Všem se práce dařila, kromě skupiny s AW. Děti si stěžovaly, že je zvedá, neposlouchá je, dělá si, co chce. Jeden chlapec se jí postavil a řekl, že pokud se tak chová, že bude uklízečka. Na to se urazila a už s nimi nehrála. Potom tato skupina pokračovala v improvizované hře bez problémů.

Děti volily příběhy ze života, zobrazovaly situace ze třídy, z volnočasových aktivit, kromě jedné skupiny, která hrála rodinu.

Živé obrazy

Živé obrazy se velmi vydařily, každá skupina zahrála tři obrazy, změnu jsem ze začátku určovala počítáním. Děti zobrazily-namyšlenost, přátelskost, lenost, nešikovnost, chytrost, zbabělost, lstivost. Na vlastnostech by se dalo pracovat dál, toto téma se ukázalo jako velmi aktuální a potřebné. Děti se s vlastnostmi setkávají každý den, ale nepojmenovávají je. Při jejich zobrazování dostávají zpětnou vazbu, jaké jsou ony, vidí, jak druzí jednají a mohou zažít pocit, že jim něco schází, že něco neumí nebo naopak, že některé vlastnosti jim pomáhají a slouží. Velmi tichá a skromná dívka za mnou během lekce přišla a sdělila mi, že zjistila, že je velmi oblíbená. Z mého pohledu to bylo pro ni důležité poznání a jsem ráda, že to ví.

Sochy moudrosti

Při procházení uličkou se některé děti zastavovaly, postupovaly velmi pomalu, soustředěně, některé naopak prošly bez jediného zaváhání. Jedna dívka poprvé neprošla, ale ostatní ji velmi podpořili, pomohli jí najít její dobré vlastnosti. Potom i ona zvládla uličkou projít.

Hodnocení

Děti měly ohromnou radost z amuletů. Pro nikoho nebylo úplně jednoduché kolem soch projít a o to víc si amuletů vážily.

Já v budoucnu

Tuto aktivitu jsem nezařadila, rozhodla jsem se ji realizovat v hodině literatury s celou třídou. Výsledky potom budu moci porovnat se zbytkem třídy, při reflexi budu sledovat, zda a jak žáci z dramatického kroužku uměli své zkušenosti a prožitky využít.

Domnívám se, že vynechání této části lekci neuškodilo, naopak prospělo, protože bychom jinak byli v časové tísní.

Relaxace

Dětem se nechtělo vystoupit z představy ostrova. Zůstaly ležet a nikdo nevstával. Objevovaly se hlasy, že mají odznaky a to znamená, že jsou stále na ostrově.

Vyprávění

Děti sdělovaly smutek z konce, chtěly by pokračovat. Kamínek koloval dvakrát, děti dokázaly pojmenovat hlavní události, postupně přidávaly detaily.

Transfer

Děti dopsaly, že lépe poznaly samy sebe a druhé. Dozvěděly se o palmovém oleji, o životě nevidomých, o plavbě na lodi. Naučily se spolupracovat, umět mlčet, několikrát se opakovalo, že se naučily soustředit.

Překvapilo mě, že nikdo nenašel nic nepříjemného, něco, co se jim nelíbilo.

Autoevaluace:

Tato lekce byla poslední v projektu a zároveň i poslední v tomto roce. Pro mne byla zúročením mé práce. Děti zvládly jednoduché improvizace, velmi dobře si poradily s technikou živých obrazů. Až na jednu výjimku dovedou spolupracovat a vzájemně se podporovat. Při procházení uličkou soch moudrosti sdělily jak svá pozitiva, tak i negativa. Jedna dívka jmenovala převážně negativní vlastnosti (zemřely jí během posledního roku dva prarodiče, ke kterým měla velmi silný citový vztah), proto asi vnímá svět i sebe černě. Domluvila jsem se s ní na individuální konzultaci nad jejím portfoliem.

Při hodnocení práce na tomto projektu děti dokázaly pojmenovat, v čem se zlepšily, co se naučily. Velmi mě potěšilo, jak otevřeně vyjadřovaly smutek z konce, chuť pokračovat. Měly velkou radost z amuletů, děkovaly, vládla silná atmosféra, která bývá u loučení.

Rozloučili jsme se s tím, že určitě po prázdninách budeme pokračovat, děti vyjádřily touhu po kostýmech a pravém „divadle“.

Mrzí mě chování AW, které se výrazně nezměnilo. Dívka zůstává ve svých stereotypch a vzorcích chování, nezvládá spolupráci a kázeň. S matkou jsem opakovně hovořila o nutnosti rodinné terapie, bohužel zatím marně. Matka usiluje o IVP a farmakoterapii. Dívka je objednaná v září do pedagogicko-psychologické poradny. Na druhou stranu vím, jak možnost účastnit se kroužku dramatické výchovy dělá AW radost. Na kroužek se vždy velmi těší, zažívá zde pozitivní emoce. Jednou během tohoto pololetí jsem AW dočasně vyloučila z dramatického kroužku pro nekázeň, slabou pracovní morálku, vyrušování. Její maminka si potom přišla stěžovat na neoprávněnost mého rozhodnutí. Trvala jsem na svém, že pravidla platí pro všechny i pro AW.

Otázkou zůstává, jaký efekt měly lekce na její osobnost a zda došlo k nějakému rozvoji. Z mého pohledu nedošlo ke zlepšení, nevšimla jsem si výrazných změn v jejím chování a projevu.

Pro ostatní je soužití a spolupráce s ní zkouškou trpělivosti, sebeovládání, komunikace a asertivity.

Většina dětí z naší třídy ji toleruje a na její chování si zvykly. Velké problémy má v kontaktu s dětmi z jiných tříd, které k ní vyjadřují otevřený odpor a odpovídají na její provokativní chování útoky.

Na další rok mně zůstává dilema, zda AW umožnit pokračovat či ne. Nedá se přesně určit, zda přece jen nedochází ke zmírňování jejích negativních vlastností a postupné kultivaci její osobnosti a udržování její nezvladatelnosti v možných mezích.

Na rozdíl od AW došlo k velké změně u EK. Její útočné poznámky, provokace, neschopnost spolupracovat bez urážek se výrazně zlepšila. Během tohoto pololetí EK docházela k psychologovi a její otec měl velkou snahu o změnu. EK nyní ve vztazích zvládá komunikovat, zlepšila se kvalita vztahů. Ráda bych na závěr školního roku toto tvrzení ověřila dle jednoduché sociometrie rámci celé třídy. Zadala jsem žákům dvě věty, které vyplňovaly písemně, práce byla anonymní.

1. *Kdybych mohl/la, pozval/la bych všechny děti z naší třídy na svoji narozeninovou oslavu.*

2. *Pokud jsi odpověděl/la ne, napiš prosím jméno toho, koho bys na oslavě mít nechtěl/la.*

Z výsledků se pozice EK vylepšila, z dvacetipěti žáků ji odmítlo osm. AW by nepozvalo čtrnáct žáků.

V příštím roce se pokusím vytvořit společně s každou z dívek plán, který by pomohl směřovat k rozvíjení jejich sociálních dovedností a schopností.

7 Závěr

Spojení dramatické a etické výchovy se mi po studiu teorie jevílo jako velmi efektivní a kompatibilní. V praxi se mi toto spojení osvědčilo, a to hlavně díky společným cílům, principům a stejnému výchovnému stylu. Dramatická výchova navíc umožnila žákům vlastní autentický prožitek, umožnila zkušenostní učení.

Na začátku praktické části na základě pětíměsíčního pozorování jsem vytyčila hlavní cíle, které směřovaly k rozvoji morálních hodnot žáků. V reflexích jsem zaznamenávala reakce a průběh lekcí, nyní se v závěru pokusím o shrnutí.

1. Etické cíle

V oblasti komunikace jsem zvolila cíl:

- **Rozvíjet základní komunikační dovednosti s důrazem na vzájemné naslouchání**

V průběhu každé lekce žáci vzájemně komunikovali, učili se vnímat jako partneři, učili se jeden druhému naslouchat, společně hledat řešení různých problémů. Na tomto poli je stále co zlepšovat a rozvoj komunikace je celoživotní úkol. Etická výchova klade důraz na správné způsoby komunikace, respektování druhého. Mezi základní dovednosti patří pozdrav, pohled do očí, dovednost poprosit a omluvit se. Oslovovat se jménem. Pozdrav, pohled do očí jsme trénovali během každé lekce při úvodním kruhu. Pro děti to byl důležitý signál, který směřoval k vzájemné podpoře, toleranci. Nácvik dovednosti poprosit či omluvit se nebyl přímo naplánovaný, ale probíhal každodenně v přirozených situacích. Vzájemné naslouchání bylo na začátku velkým problémem skupiny. V průběhu lekcí docházelo ke zlepšování i k propadům, a to díky mé nezkušenosti a také kvůli porušování pravidel u AW. Žáci si nyní dovedou uvědomit důležitost naslouchání, ale během činností na to někteří zapomínají. Uvědomuji si, že je potřeba tyto dovednosti stále podporovat a oceňovat. Viděla jsem velký pokrok ve spolupráci a vzájemné komunikaci při skupinové práci. Během vyučování žáci z dramatického kroužku zvládli spolupracovat se všemi dětmi ze třídy, neřešili, že s některými nechtějí pracovat, že jim vadí.

V oblasti hodnocení sebe i druhých jsem zvolila cíl:

- **Rozvíjet pozitivní hodnocení sebe i druhých**, rozvíjet sebepojetí, sebehodnocení, sebedůvěru, podpora sebeovládání, pozitivní hodnocení druhých, akceptace druhého

V teoretické části je uvedeno, že úroveň morálky ovlivňují postoje a hodnocení autorit, dále vlastní zkušenosti a znalosti, také schopnost sebereflexe. V neposlední řadě je pro morální chování dítěte významné jeho sebepojetí a emoce. V průběhu scénářů bylo mým cílem vytvořit prostředí, kde se žáci budou cítit v bezpečí, kde budou moci uvolnit a ventilovat své emoce, hledat konstruktivní řešení. V mnohých lekcích si uvědomuji, že mám zatím velké mezery, že neumím žáky tak dobře vést, jak bych chtěla a jak by potřebovali. Ale v posledních dvou lekcích se dařilo naplnit cíle, které jsem si vytyčila, a to vzájemně se podpořit, umět ocenit druhé. V dnešní době, která je postavená na srovnávání, soutěživosti a na negativním hodnocení, se nám na chvíli podařilo vytvořit společenství důvěry a podpory. Žáci se v průběhu lekcí učili pracovat se svými pocity a vlastnostmi, učili se je identifikovat a nazývat. Schopnost sebereflexe jsem mohla lépe podporovat, v příštím školním roce na ni chci klást větší důraz, aby žáci konkretizovali svůj pokrok, či neúspěch. Při pojmenování se mohou dál posunout a vědět, co je potřeba zlepšit, kudy jít.

V oblasti tvořivosti a spolupráce jsem zvolila cíl:

- **Rozvíjet tvořivost a základy spolupráce**, dosáhnout empatie, vyšší míry prosociálnosti – vyjádření přátelství, ochota dělit se, povzbuzení, naučit se řešit problémy

Zde jsem u sebe narazila na problém, který mou práci výrazně poznamenal. Ve velké míře jsem si s budováním scénářů nevěděla rady, měla jsem problém s dramatickostí scénářů, nedostatkem akce. Domnívám se, že to je způsobeno nedostatkem zkušeností a mou vlastní nejistotou. Často se mi stalo, že po realizaci lekce, jsem lépe viděla, jak by se dala strukturovat. Proto jsem v některých lekcích navrhla nový scénář.

Scénáře, které měly rozvíjet tvořivost v mezilidských vztazích, se zabývaly pomocí nevidomé dívky a domorodé dívky. Žáci byli ochotni pomoci, ale nedá se přesně určit, jak by reagovali v běžné situaci. V prostředí třídy, mimo dramatický kroužek, jednají podle výchovného stylu svých rodičů. Z mého pozorování usuzuji, že míra prosociálnosti a empatie není u většiny zvnitřněna a je ovlivněna prostředím a působením vzoru. Jejich

osobnost se zatím stále utváří a je právě na učiteli pomoci jim rozvinout kladné prosociální vlastnosti a naučit je odpoutat se od vzorového chování.

Schopnost spolupráce se rozvinula, přesto je ještě na čem pracovat. Největší přínos vidím v přijetí kooperativních činností. Žáci jsou schopni se společně domluvit a dokončit zadaný úkol. Výhodou dramatické výchovy je, že zapojuje všechny žáky, výsledek leží na spolupráci všech.

Skupina ze začátku velmi odmítala problémový styl práce. Jakmile se neřekl přesný návod a postup, někteří okamžitě rezignovali. Tento jev se podařil během lekcí změnit, u některých žáků (zvláště dvojice chlapců) je stále ještě vidět nejistota a obavy, které maskují šaškováním. Tyto žáky jsem vědomě rozdělovala a potom za podpory ostatních zvládli pracovat bez problémů.

Další z cílů ovlivňující morální postoj žáků je:

- **Podpořit asertivní chování** – rozlišovat mezi nabídkami druhých, schopnost odmítnutí nabídky k pomlouvání, slovní agresivity

Tyto cíle se zobrazily hlavně v lekcích Domorodá dívka a Dobro a Zlo. V těchto lekcích jsme řešili dopad urážek a negativního hodnocení, žáci hledali příčiny a řešení. Domnívám se, že v těchto lekcích nebyl cíl mé práce dostatečně jasný, nedařilo se mi u všech žáků dosáhnout vhledu do tohoto tématu. Proto jsem se pokusila navrhnout lekce, které by více směřovaly k rozvoji asertivity. Toto téma vnímám jako velmi aktuální a pro žáky důležité.

Posledním ze stanovených cílů je:

- **Rozvoj citlivosti a úcty k přírodě, zodpovědnost za životní prostředí**

Scénáře, které se zabývaly těmito cíli, řešily problematiku palmového oleje, kladly na žáky velké požadavky. Očekávalo se od nich porozumění odborným článkům, skupinová práce, zaujetí stanoviska, schopnost přednesu svého názoru před publikem, schopnost hry v roli, umět učinit volbu. Příště bych ze scénáře vyškrtla příběh Markuse, který byl pro děti příliš zavádějící. Na druhou stranu pro mne byl dobrou (neplánovanou!) sondou do jejich rodinného prostředí. Děti zobrazily situace z jejich domovů, kde často o respektu a toleranci nemůže být řeč. V celku tyto lekce byly pro děti velmi silným impulzem, který děti přivedl ke kritickému myšlení a ovlivnil jejich pohled na svět.

Pokud mohu srovnat práci ve skupinách na dramatickém kroužku a ve třídě, vidím rozdíl hlavně v přátelské atmosféře, děti navzájem na kroužku neútočí, poslouchají se, spíše hledají řešení. Pro mě je toto poznání velmi zajímavé, děti v dramatickém kroužku se k sobě chovají mnohem lépe, než když jsou s ostatními ve třídě. Doufám, že se nám v příštím roce modely chování v dramatickém kroužku povedou rozšířit i do třídy.

Moje pracovní hypotéza zněla: ***Metody dramatické výchovy mohou napomáhat rozvoji morálních hodnot u žáků na 1. stupni základní školy.***

Při mém pozorování a reflexích se hypotéza stoprocentně potvrdila. Je potřeba zmínit, že do hry vstupuje řada faktorů, které rozvoji mohou zamezit či ho zpomalit. Samotné metody dramatické výchovy nestačí. Uvědomila jsem si, jak velká váha výsledků práce leží na pedagogovi. Pedagog dramatické výchovy, který se rozhodl ovlivňovat morální hodnoty žáků, musí dosahovat vysoké profesionální úrovně, která klade velké nároky na jeho čas, energii, schopnosti a dovednosti a v neposlední řadě prověřuje jeho vlastní morální hodnoty.

2. Dramatické cíle

Po shrnutí etických cílů bych se ráda zastavila u zhodnocení cílů dramatických. Díky opakování se žáci postupně s metodami dramatické výchovy sžili, chodili do kroužku rádi. Ze začátku byla největším problémem kázeň, postupem času sami žáci zjišťovali, že je pro ně příjemnější dodržovat pravidla. U většiny se rozvinula schopnost pantomimy, živých obrazů a improvizace. Velký posun byl v komunikaci, v hledání řešení. Velmi si oblíbili pohybová cvičení. Mým nejmenovaným cílem bylo rozvinout u dětí schopnost relaxace. Schopnost relaxovat snižuje dopad stresu, pomáhá načerpat sílu, rozvíjí koncentraci. U většiny žáků se schopnost relaxovat rozvinula, důležitá byla vhodná motivace.

Díky diplomové práci jsem si uvědomila nutnost stálého sebevzdělávání, své potřeby se dál na poli dramatické výchovy rozvíjet. I když vnímám své nedostatky a omyly, uvědomuji si, že v naší škole ZŠ Bratřanců Veverkových Pardubice jsem zatím jediná, která realizuje dramatickou výchovu. Prostřednictvím ní umožňuji žákům rozvíjet se a poznávat svět z jiných úhlů. Je pro mne velmi podstatné a posilující, že žáci chodili do dramatického kroužku rádi, že to byl důvod, proč se každé úterý těšili do školy.

8 Seznam použitých informačních zdrojů

CAILLOIS, Roger. *Hry a lidé: maska a závrať*. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon, 1998. ISBN 80-902-4822-5.

CISOVSKÁ, Hana. *Dramatická výchova a sociální učení v základním vzdělávání*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7464-204-3.

Dramatická výchova na přelomu tisíciletí. Sdružení pro tvořivou dramaturgii ve spolupráci s katedrou výchovné dramaturgiky DAMU, 2008. Praha, 2007. ISBN 978-80-903901-2-6.

ETICKÉ FÓRUM ČR, kolektiv autorů. *Etická výchova pro základní a střední školy*. 1. vyd. Praha: Luxpress, 2005. ISBN 80-7130-122-1.

FISHER, Robert. *Učíme děti myslet a učit se: praktický průvodce strategiemi vyučování*. Praha: Portál, 1997, 172 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8120-7.

HEIDBRINK, Horst. *Psychologie morálního vývoje*. Praha: Portál, 1997, 175 s. Studium. ISBN 80-717-8154-1.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007, 280 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.

JEŘÁBEK, JAROSLAV, TUPÝ, JAN. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. 2007. Praha: VÚP.

KASÍKOVÁ, Hana. *Učíme se spolupráci spoluprací*. 2010. Kladno: AISIS. ISBN 80-239-4668-4.

KLUSÁK, Miroslav. *Morální vývoj školáků a předškoláků: paradigmatické výzvy dle Jeana Piageta*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2325-2.

KOPŘIVA, Pavel. *Respektovat a být respektován*. 2. vyd. Kroměříž: Spirála, 2006, 286 s. ISBN 80-901-8737-4.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Vybrané kapitoly z dramatické výchovy*. Praha: Karolinum, 1998, 222 s. ISBN 80-718-4756-9.

KRÁTKÁ, Jana. *Aktuální otázky teorie výchovy: teoretická východiska, výzkumné nálezy a závěry pro praxi*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5727-2.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

MACHKOVÁ, Eva. *Jak se učí dramatická výchova: didaktika dramatické výchovy*. 2. vyd.(2007a) Praha: Akademie múzických umění v Praze, Divadelní fakulta, katedra výchovné dramatiky, 2007, 223 s. ISBN 978-80-7331-089-9

MACHKOVÁ, Eva. *Úvod do studia dramatické výchovy*. 2., upr. vyd. (2007b) Praha: NIPOS, 2007, 199 s. ISBN 978-80-7068-207-4.

MARUŠÁK, Radek. *Literatura v akci: metody dramatické výchovy při práci s uměleckou literaturou*. V Praze: Akademie múzických umění, 2010, 195 s. ISBN 978-80-7331-172-8.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíce potřebují*. Praha: Portál, 1994. ISBN 9788073675042.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1986, 365 s., [8] obr. příl. Pyramida (Panorama).

MAZAL, Ferdinand. *Pohybové hry a hraní*. Olomouc: Hanex, 2000, 292 s. Kdo si hraje, nezlobí. ISBN 80-857-8329-0.

OLIVAR, Roberto Roche. *Etická výchova: Učeb.texty pre vyučovanie predmetu .. na zákl.a stred.školách*. Bratislava: Orbis pictus istropolitana, 1992. ISBN 80-715-8001-5.

PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER. *Psychologie dítěte*. Překlad Eva Vyskočilová. Praha: Portál, 1997. Studium (Portál). ISBN 80-717-8146-0.

PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8399-4.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-772-8.

TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, 2009, 173 s. ISBN 978-807-3675-271.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1990, 435 s. Pyramida (Panorama). ISBN 80-703-8078-0.

SPILKOVÁ, Vladimíra. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. Praha: Portál, 2005, 311 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8942-9.7068-250-0.

SVOBODOVÁ, Eva a Hana ŠVEJDOVÁ. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Praha: Portál, 2011, 167 s. ISBN 978-802-6200-208.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. V Praze: Karolinum, 2005, 467 s. ISBN 978-802-4609-560.

VALENTA, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, 2008, 352 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1865-1.

WEISS, Petr. *Etické otázky v psychologii*. Praha: Portál, 2011, 349 s. ISBN 978-80-7367-845-6.

Internetové zdroje:

- BOAL, Augusto. *Provolání k Mezinárodnímu dni divadla 2009* [online]. [cit. 2013-06-01]. Dostupné z: http://www.institutumeni.cz/index.php?cmd=page&id=309&news_id=5670
- Desatero komunikace s pacienty se zrakovým postižením. *Národní rada osob se zdravotním postižením ČR* [online]. Praha, 2006 [cit. 2016-06-19]. Dostupné z: <http://www.nrzp.cz/poradenstvi-sluzby/desatero-pro-komunikaci-s-ozp/352-desatero-komunikace-s-pacienty-se-zrakovym-postizenim.html>
- *Youtube.com: Onslaught(er) - film o palmovém oleji* [online]. 2010 [cit. 2016-06-19]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=mxCKCmSn1RI>
- *Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR* [online]. [cit. 2015-12-29]. Dostupné z: <http://www.inkluzi.upol.cz/portal/>
- *Baví mě číst a hýbat světem: Enviromentální výchova* [online]. [cit. 2014-10-18]. Dostupné z: <http://www.ptac.cz/>

9 Přílohy

Průpravné hry a cvičení:

Metoda plné hry:

Metody graficko-písenné:

Metody pantomimické:

Metody materiálů věcné:

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

M. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Evidenční list žadatelů o nahlédnutí do listinné podoby práce

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř. č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				

**Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta
M. Rettigové 4, 116 39 Praha 1**

Prohlášení žadatele o nahlédnutí do listinné podoby práce před její obhajobou

Závěrečná práce:

Druh závěrečné práce: Diplomová práce

Název závěrečné práce: Využití dramatické výchovy v hodinách etické výchovy v počátcích školní docházky

Autor práce: Veronika Janků

Jsem si vědoma, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byla jsem seznámena se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Jsem si vědoma, že pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny dané práce lze pouze na své náklady.

V Praze dne

Jméno a příjmení žadatele	
Adresa trvalého bydliště	

.....

podpis